

הלכות ברכת הגומל

מאת: שמואל פנחסי

מבוא קצר להלכות ברכת הגומל:

כל אירוע שמלווה בסכנה ולאחר זמן חלפה הסכנה ועבר בשלום, אם אותן סכנות היו בכלל אותם ארבעה דברים המופיעים בתהילים (פרק קז) מברך ברכת "הגומל" והם:

חבוש: אסיר שיצא בבית האסורים בשלום.

ים: הפליג בים והגיע לחוף מבטחים.

יסורים: חולה שנתון היה במצב של חשש סכנה או מרותק למיטה.

מדבר: הולכי מדברות או יערות או נסיעה בין עירונית.

ונתנו בהם סימן "וכל החיים" יודוך סלה" שהם ר"ת ים, יסורים, חבוש, מדברות.

מקור הלכה זו למדו חז"ל בברכות (דף נד:) מדוד המלך ע"ה שאומר בתהילים (שם) ברכת הודיה על אירועים שהיה בהם חשש סכנה ומבטא כך את הודאתו:

מדבר: "תעו במדבר בישימון דרך... ויצעקו אל ה' בצר להם... וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב יודו לה' חסדו".

חבוש: "יושבי חושך וצלמות אסרי עני וברזל... ויצעקו אל ה' בצר להם... יודו לה' חסדו".

חולה: "כל אוכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות ויצעקו אל ה' בצר להם... ישלח דברו וירפאם... יודו לה' חסדו".

ים: "יורדי הים באניות... יעלו שמים ירדו תהומות... יחוגו וינועו כשיכור... ויצעקו אל ה' בצר להם... יקם סערה לדממה ויחשו גליהם וישמחו כי ישתוקו וינחם אל מחוז הפצם, יודו לה' חסדו".

שמואל פנחסי, רב של שכונת מחנה יהודה בירושלים, מיסד ור"מ ישיבת דרכי תורה להכנת רבנים ודיינים. חבר בית-דינו של הרב עובדיה יוסף, ורב הראשי בקהל חיים וחסד בהר נוף. מחבר ספר אמרי שפר ח' חלקים על השקפה ע"פ התורה, ספר ודבר דבר ג' חלקים על הלכות אמירה לעכו"ם, וספר על חינוך בנים.

דוד המלך ע"ה מודה ושר "מזמור לתודה" להקב"ה בעת הוא נחליץ גם מאחד מאותם מקרים, ומצבי מצוקה שחלפו ממנו, אחר שהורחב והונח לו מאותם סכנות, על כל מקרה ומקרה, דוד מברך על חסד ה'. והוא: "יודו לה' חסדו". והסביר הגאון רי"ח בעל ה"בן איש חי" זצ"ל (ש"א פרשת עקב) הטעם שתיקנו ברכה לאלו הארבעה דווקא, משום שבארבעה מאורעות אלו עלול האדם יותר לתלות עניינם בטבע ובמנהגו של עולם, וישכח שההשגחה העליונה יתברך מנהגת אותו בהם, דחולה על הרוב לא יקום ממיטת חוליו כי אם על ידי רופאים וסממנים, ובזה נראה לאדם כי יד הטבע ריפא אותו. וכן החבוש, על הרוב לא יצא ממאסרו בלתי השתדלות אנשים בקשריהם, הן על ידי הפעלת משקל מעמדם והפצרת רעים ואהובים, והן בפיצוי ומתת כספי, וכשרואה שעזרתו מעם סיבה אנושית, עלול לחשוב שהאמצעים היו הסיבה. וכן הולכי מדברות, על הרוב לא ילך יחידי אלא עם אנשים רבים ושומרים חזקים, ורואה שעל ידם הגיע למחוז חפצו בשלום. וכן המפליג בים, בוחר לעצמו קודם לכן, ספינה חזקה ורב חובל מבין ומנוסה, ומתוך כך חושב שהצלחתו היתה תלויה באלמנטים אלו וכך ניצול מפגעי הים. הואיל ובעיקר בדברים אלו נוטה אדם לתלות את טובתו באלמנטים טבעיים ובמנהגו של עולם, לכך תיקנו אנשי כנסת הגדולה ברכת הודאה שיהיה מודה ומבטא בפיו שבה לה' יתברך, לומר שרק בהשגחתו יתברך נשמר וניצל מכל נזק נגע ופגע. וכן מבואר בט"ז (סי' רי"ט ס"ק ז') דאף על פי שבאה לו תשועה ונתרפא בדרך הטבע, צריך להודות להשי"ת בברכת הגומל ולתלות הדבר בהשגחה הפרטית של הבורא יתברך, אשר עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכו וכפרי מעלליו. ויש חילוק בין ברכת הגומל לברכת "שעשה לי נס" וכו', דהביטוי בברכת "הנס" שהכל מודים שאצבע אלקים היא, אבל "הגומל" הברכה היא דאף שנעשה לו תשועה שאפשר דרך הטבע, מכל מקום מחזיק טובה לה' יתברך ותולה בהשגחתו.

נחלקו הראשונים: אם נפל עליו כותל וניצל, או שנפל מן הסלם וניצל, וכיוצא בשאר סכנות, אם מברכין, והאבודרהם (עמ' שמ) כתב בשם ה"ר גרשם ב"ר שלמה דאין מברכין, וכ"כ האורחות חיים הובא בב"י (סי' רי"ט), וז"ל: יש אומרים שארבעה בלבד צריכין להודות אבל אחרים שבירכו הוי ברכה לבטלה, וכן פסק הר"ר שם טוב פלכו בשם התוספות דאלו הארבעה דווקא, והוא הדין בכל מקום שמזכיר התלמוד מספר, עכ"ל.

ולעומתם הביא מרן הב"י את תשובת הריב"ש (סי' שלז) דאלו הארבעה לאו דווקא, והוא הדין לכל מי שנעשה לו נס כגון שניצל מדריסת שור, או גנבים ושודדים באו לו וניצול מהם וכיוצ"ב, כולם צריכים לברך הגומל בשם ומלכות, ומה שהזכירו בגמרא אלו הארבעה, מפני שהם מצויים תמיד בדרך מנהגו של עולם ברוב המקרים והאנשים. וכ"כ התשב"ץ ח"ד (סימן ל'). וכן פסק מרן השו"ע (סימן רי"ט סעי' ט) וז"ל: "הני ארבעה לאו דווקא והוא הדין למי שנעשו לו נס, כגון שנפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו, או אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם, וכל כיוצא בזה, כולם צריכים לברך הגומל. ויש אומרים שאין לברך אלא רק על אותם ארבעה שנזכרו דווקא.

וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות" עכ"ל. והכי נקטינן להלכה מדין סב"ל, וכן פסק מרן החיד"א בברכ"י (סימן ריט אות ח) ודלא כמהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה ח"א (סימן ו). וכן פסקו הרב בן איש חי (פרשת עקב אות י) והרב כף החיים (סימן ריט אות נב) ועוד. אולם לדעת בני אשכנז יש לברך אף בשאר מאורעות שאירעו לו וניצול מהם, וכן פסקו הט"ז והב"ח והרב המ"ב (ס"ק לב) ובשעה"צ (ס"ק כ).

מכל מקום על ארבעה מקרים אלו יש לברך גם אם לא אירע נס, או לא בא לכלל סכנה מוחשית, הואיל ומצוי באלו הארבעה דברים סכנה תיקנו לברך. ומיהו אם ניצל מהסכנה כגון שהיה קרוב למקום התופת, וכן אם בשל סיבה כל שהיא נמנעה או נדחתה נסיעתו ומתוך כך ניצל ונשאר בחיים, אינו מברך הגומל, ואין בזה הבדל בין בני ספרד לבני אשכנז, וכפי שיבואר בפנים (פ"ג סעיף כח). אולם אופי הנס בכל אחד מהמקרים שונים הם. ואינם דומים ממש בטעם, ואי לכך ישנן גם השלכות הלכתיות - כפי שיבואר:

מדבר – הליכה תוך מדבר הסכנה האורבת היא מצד שמצויים ליסטים ובעלי חיים מסוכנים. כן כתב הרא"ש (פרק הרואה סימן ג) והטור (סוף סימן ריט)

חולה – משום סכנת החולי שעבר מחלה מסוכנת ונתרפא, ולפי הרבה פוסקים גם אם המחלה לא היתה מסוכנת, הואיל והיה מרותק למיטת חוליו [יש אומרים ג' ימים, ויש אומרים אפ"י יום אחד] מברך ברכת הגומל כשנתרפא.

מפליג בים – הסכנות והמכשולים הטמונים בים הן בשל סכנת טביעה בשל הסערות והסופות שמערימות את גלי הים לגבהים גדולים, והמערבולות העלולות לסכן את המפליגים בים.

חבוש במעצר – תנאי המעצר מסוגלים לדכדך ולדכא את האסיר עד כדי שישלח יד בנפשו ויתאבד, ומשום כך אף אם נתפס על עסקי כספים ומיסוי, וגם אם בית הסוהר מנוהל תחת שלטון ישראל, כשיצא לחפשי בשלום יברך. ופרטי הדינים יבוארו אי"ה לקמן.

כמובן שאין לאדם להכניס את עצמו לסכנה, ואם אדם עצמו היה הגורם לסכנה וניצל נחלקו הפוסקים אם יברך הגומל. ובאמת רבנו החיד"א הביא בספרו מחב"ר (סימן ריט אות א) את תשובת מר אביו זצ"ל שהשיב להרב מוהר"ר אליעזר נחום ז"ל על שאלת החלום ששאל אודות יצחק אבינו ע"ה, האם בירך ברכת הגומל כשניצול מהעקידה? וכן אותם ארבעה שנכנסו לפרדס? וכהן גדול כשיצא בשלום מן הקודש? והשיב: מאחר וברכת הגומל הינה ברכת הודאה אין מברכים אלא כשהדבר נכפה על האדם בעל כורחו ושלא מדעתו ונעשה לו נס, או יצא מחשש סכנה, או אז חייבוהו לברך הגומל, אבל אותם מקרים שנעשו ברצון אינו חייב לברך. ואין להקשות דא"כ מדוע ביורדי הים, והולכי מדברות מברכים אע"פ שהם הכניסו עצמם לסכנה, דשאני התם הואיל ואין להם דרך אחרת ובעל

כורחם צריכים להפליג ולעבור בים או ללכת במדבר הגדול, נחשב כמי שנכפה עליהם ומברכים. ואי"ה תנאי הלכות אלה וכיוצא באלה נדון בהם להלן:

פרק א: תנאי החיוב, והחייבים בברכת הגומל

א. לפני ברכת הגומל נוהגים הספרדים לומר את הפסוק: "אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה"¹. ויש המוסיפים גם: "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם"².

ב. המברך עומד ומברך, וזה נוסח הברכה: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם הגומל לחייבים טובות, שגמלני כל טוב". והציבור עונה: "צור אשר גמלך כל טוב, הוא יגמלך כל טוב סלה". ויש אומרים "מי שגמלך", או "האל שגמלך" והוא עונה: "אמן - כן יהי רצון"³.

ג. המברך יברך לכתחילה מעומד והעונים יענו מיושב, כמשמעות הפסוק: "ובמושב זקנים יהללוהו", מכלל שהמברך עומד⁴. ונהגו לברך בשעת קריאת התורה, והעולה משלים או שלישי ביום חול, לא יברך עד אחר אמירת הקדיש⁵. והעולה מפטיר לא יברך לפני ההפטרה משום הפסק⁶.

ד. יש למברך להגביה את קולו כדי שישמעו הציבור ויענו, שכן אם יברך בלחש נחשב כמי שלא בירך בפני עשרה, וברכתו ספק לבטלה⁷.

ה. גם הנשים חייבות בברכת הגומל, ועליהן לברך אחר הלידה או באותם מקרים הנהוגים לברך, ותעמוד בעזרת נשים ותברך בפני עשרה אנשים. ויכולה אף לברך

1 הגרי"ח בן איש חי (ש"א פרשת עקב אות א).

2 הגר"ש משאש זצ"ל בהסכמתו לסיפור "עוד אבינו חי", ובהערות מהגר"מ מזוז שליט"א על ספר בא"ח המשולב עם עוד יוסף חי הנד"מ. והרב כף החיים (סימן ריש אות יד) הזכיר את שני הפסוקים הראשונים ושטוב לאומרם קודם הברכה.

3 מרן השו"ע (סימן ריש סעי' ב) כתב שהעונים אומרים "מי שגמלך וכו'", ואילו הגאון הרב בן איש חי כתב שיש לציבור לענות: "האל שגמלך כל טוב וכו'", אולם הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א כתב בחזון עובדיה הלכות ברכות (עמ' שמא) שיש לענות: "צור אשר גמלך וכו'", וכתב המג"א (סק"ב) דבדיעבד אם לא ענו הקהל יצא י"ח.

4 כ"כ כתב הב"ח (סימן ריש). והטעם, דברכה זו היא במקום קרבן תודה, והמקריב עומד ומקריב. וכן מבואר בברכ"י (ס"ק ו') בשם הרמב"ם, והובא ג"כ בשערי אפרים (שער ד' סעיף כז), ובבא"ח (שם), ובמשנ"ב (ס"ק ד), ובכה"ח (ס"ק טו). וע"ע בשו"ת חת"ס (סימן קנא) שהמברך עומד משום כבוד הציבור.

5 מרן כתב בשו"ע (שם סעי' ג) לברך אחר קריאת התורה לפי שיש עשרה, וכ"כ הכנה"ג (בהגב"י), והחיד"א בספרו לדוד אמת (סימן כג אות ב'). ואם הוא עולה משלים, או שלישי בימי חול, מברך אחר אמירת קדיש, כ"כ הרב ירך יעקב (סימן מ).

6 כן מובא בספר נווה שלום-חזון, וכ"כ בספר חזו"ע הלכות ברכות (עמ' שמג).

7 כמ"ש הבא"ח (שם אות ב), וכה"ח (אות כו).

בלילה בליל הברית בלימוד הזוהר [ברית יצחק] כנהוג אצל הספרדים.⁸ ויש חלק מבני אשכנז שנוהגות הנשים לברך, ויש שנהגו שאין האשה מברכת הגומל.⁹ [ועיין לקמן פרק ג סעי' יז].

ו. יש שפסקו שיכול הבעל לברך עבור אשתו היולדת או כשנתרפאה מחוליה אף שלא בפניה, ונוסח הברכה היא: "בא"י אמ"ה שגמל לאשתי כל טוב".¹⁰ אולם להלכה אין לבעל לברך על אשתו, בין אם הוא אשכנזי או ספרדי.¹¹

⁸ הגם שכתב הרב הל"ק"ט ח"ב (סימן קסא) שאין לה מטעמי צניעות לעמוד בפני אנשים ולברך, וכל כבודה בת מלך פנימה, וכן פסק הגר"י ידיד זצ"ל בספר תורת חכם (דף כח ע"ג), וכן מנהג מרוקו כמו שהובא בשו"ת שמש ומגן ח"ג (סימן נט) אולם להלכה נהגו הנשים לברך, וכן נהגו רבים לברך בליל "ברית יצחק", ואע"ג דאין מברכין לכתחילה בלילה, ואכן ברכת הגומל נתקנה במקום קרבן תודה שנהא: "ויזבחו זבחי תודה", עיין רא"ש (בפרק הרואה סימן א), ותודה אינה קרבה אלא ביום, והגאון החתם סופר (או"ח סימן קנא) בתחילה רצה לחלק ע"ש, אך לבסוף הסיק שאפשר לברך בלילה בתנאי שידוע לנוכחים שמברך בלילה כדי שלא לבוא לידי זילזול והפסד הברכה. וכן הגר"א מני בספר זכרונות אליהו (ערך הגומל). וכן פסק הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בספר חזו"ע (הל' ברכות עמ' שמז), והרב פתח הדביר ח"ב (סימן ריט אות יא) הסתפק אם מברכים ברכת הגומל בלילה ע"ש שהאריך בדבר, ולבסוף דחה את טענת הסוברים שאין לברך בלילה משום שאין מקריבין קרבן וכן דעת הגר"ח נאה בקצות השלחן (סימן סה בבדה"ש אות ו), שנשים רשאיות לברך ברכת הגומל בלילה וכן דעת הרב חיי אדם (כלל סה סוף ס"ו ו), ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ט (סימן נג) ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סימן ד אות לא), ובשו"ת פני יצחק אבולעפיא (מעכת ה' אות ט) והובאו דבריהם בחזון עובדיה הל' ברכות (עמ' שמח). וזה במחילה דלא כמו שכתב ידונו הרב שלמה דיין שליט"א בשו"ת עטרת שלמה. וע"ע לקמן (פ"ג בהערה מס' 69).

ואע"ג שכתב הגר"ח (שם ג) שאין מברכים בלילה משום שאין מקריבים קרבן בלילה, מכל מקום בדיעבד שפיר יכולה לברך.

⁹ הגאון היעב"ץ בסדר ברכת הנהנין (פי"ג סעי' ג), שלחן הטהור (סעי' ד), שו"ת שלמת חיים (שם) וקיצור שלחן ערוך (סימן סה סעי' ב) פסקו שעל הנשים לברך. וכן כתב הגר"ש"ז אויירבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סימן ד אות לא) שכן נהגו אנשי ישוב הישן, וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט (סימן נג).

אולם לעומתם יש שפסקו כדעת המג"א (בריש הסימן) שלא נהגו הנשים לברך. וכ"ה בתורת חיים המובא בא"ר (סק"ה), וכן כתב הרב שערי אפרים (שער ד סעי' כח) וערוה"ש (סעי' ו), ושו"ת התעוררות תשובה ח"א (סימן נט), ובשו"ת הר צבי ח"א (סימן קסג), וע"ע בפסקי תשובות (סימן ריט אות י).

¹⁰ עיין דרכי משה (אות א) בשם ר' ישעיה אחרון שאפשר לברך על אוהבו וקרובו. וכ"כ המשנ"ב (ס"ק יז) שבעל מברך על אשתו.

¹¹ בית יוסף (סימן ריט) שאין אדם יכול לברך על חברו גם אם חביב עליו כגופו, כגון תלמיד על רבו ואף הבעל על אשתו, ואם מברך גוערין בו, ואפשר שברכה לבטלה היא, וכן פסק החיד"א בברכ"י (שם אות ז) ושכן פסק סבו הגר"א אזולאי בהגהותיו, ועיין בספר חזו"ע ברכות (עמ' שמח). הגם שהרמ"א בהגהה (סעיף ד) כתב, שיכול הבעל לברך לאשתו (וע"ש במ"ב (ס"ק יז) כשמברך על אשתו יאמר בנוסח הברכה "הגומל לחיים טובות שגמלך כל טוב"), (הכף סופית בשווא), ואם בירך שלא בפניה, יאמר "שגמל לאשתי כל טוב", מ"מ נכון יותר שלא יברך הבעל על חיובי אשתו, וכמבואר במ"ב (ס"ק יח), מאחר ויש החולקים על עיקר דינא

ז. אין אשה יכולה לברך בפני עשר נשים מחברותיה, והנהוגות כן עוברות על ברכה לבטלה, ויש למחות בידן.¹²

ח. אדם שהתחייב ברכת הגומל כגון שהיה חולה ונתרפא ושכח לברך, ושוב לאחר זמן נפל למשכב והתחייב לברך אינו מברך אלא פעם אחת. ויש אומרים שיברך פעמיים, בפרט אם מברך בפעם ראשונה ומתכוין לא לצאת בברכה זו אלא על חיוב אחד, שיכול לברך שנית. אולם נראה דאין המנהג כן.¹³

ט. גם מי שהתחייב במקרים שונים כגון שהיה מיורדי הים וגם חלה שם, וכשעלה ליבשה נסע שיעור פרסה ונתפס על ידי השלטונות כחשוד וישב מבית הסוהר, כשיצא אינו מברך אלא פעם אחת ברכת הגומל ומכוין על כל המקרים.¹⁴ ויש מי שפסק שנכון לברך ולכוין לפטור רק ברכה אחת, וכן יכוין בפעם שניה ושלישית. אולם כבר נתבאר דלא ראינו נוהגים כן.

י. יכול אדם לברך לכתחילה ולכוין בברכתו להוציא את חברו, ואפילו את הרבים ובלבד שמתכוונים לצאת ידי חובה.¹⁵ ואף אם חברו התחייב בברכה משום

דהרמ"א. וע"ע בב"ה"ל (ד"ה ואין זה). וכן מבואר בכה"ח (ס"ק כז), וכ"כ בספר הליכות שלמה – תפלה (פכ"ג אות ד), ועיין לקמן (פרק ג סעי' יז ובהערה מס' 69).

12 ומ"ש הכנה"ג והא"ר והח"א, והב"ד במ"ב (שם) דתברך בפני עשר נשים ואיש אחד, לא נהגו כן, ואף יש למחות על המנהג. וכמו שנפסק בשו"ע דבעינן עשרה אנשים. ועי' בכה"ח (ס"ק ג) שביאר כן להלכה למעשה. וכן כתב הגרש"ז"א זצ"ל הובא בהליכות שלמה (שם) דלא נהגו שתברך בפני עשר נשים כהמנהג שהביא המ"ב. וכ"כ בשו"ת יחו"ד ח"ד (סימן טו בהגהה), וכן יש להורות למעשה משום חשש ברכה לבטלה.

13 מרן פסק בשו"ע (או"ח סימן ז סעי' ג) כדעת מהר"י אבוהב בשם אורחות חיים הובאו בבית יוסף, שמי שהטיל מי רגלים ונמלך והטיל מים בפעם שניה שצריך לברך שתי פעמים "אשר יצר". וכן כתב בספר האשכול (סימן מו) והביא ראייה מדין תשלומים בתפילה. והב"ח כתב שהוראה זו רחוקה מן הדעת וחילק דשאני תפילה שהיא כנגד הקרבנות, שאם לא הקריב יש לה תשלומין. ובאמת גדולי האחרונים חששו מלברך ולא פסקו כמרן, והמה: השל"ה, העולת תמיד הביאם הא"ר (סימן ז סק"ב), מהריק"ש בהגהותיו (סימן ז), מגן אברהם (שם סק"ז), הגר"ז (סק"ג), הפרמ"ג (מש"ז שם אות ב), חיי אדם (כלל ז אות ז) ועוד, אלא שהגר"מ לוי בספר ברכת ה' ח"ד (פרק א אות יא בהערות שם) האריך מאד בדין זה והביא לחלק, והסיק לבסוף שיש לברך פעמיים, אלא שלכתחילה חשש משום ספק והציע שיש לכוין לפטור רק חיוב אחד ע"ש. ואנא עבדא בשיפולי גלימי דאחרונים נקיטנן, שאין לגרום לברכה שאינה צריכה ובפרט שלא ראינו שנוהגין כן, ופוק חזי מאי עמא דבר. וע"ע בהערה הבאה.

14 הגם שהגר"ש גרמיזאו בשו"ת משפטי צדק (סימן י), ובשו"ת קול אליהו ח"ב (סימן א) ועוד, פסקו שיש לברך הגומל כמספר המקרים, מ"מ להלכה פסקו החיד"א בספר לדוד אמת (סימן כג אות ד), והגאון פרי הארץ (סימן ז) ועוד, שאין לברך ונקטינן ככלל סב"ל. ועיין חזו"ע (הל' ברכות עמ' שנא). ועיין בהערה הקודמת מה שחילק הרב ברכת ה'.

15 מרן שו"ע (סעי' ה), וכך משמע בפשטות הגמ' ברכות (דף נד:): במעשה דרב חנא בגדתאה דאף אם לא התכוין המברך להוציא יצא, כיון שענה אמן הוי כמי שברך בעצמו, מדין הודאה שמודה באותה ברכה שענה, ולא מדין שומע כעונה שחייב גם השומע וגם המשמיע יהדיו לכוין. וכן הסיק הגר"מ לוי זצ"ל בספר ברכת ה' ח"ד (פרק ו אות מג ובהערה שם).

הלכות ברכת הגומל : יא

שהיה חולה ונתרפא, והוא חייב משום שהיה בנסיעה או בטיסה, בכל זאת יכול חברו להוציאו ידי חובה.¹⁶

יא. אדם שאינו חייב בברכת הגומל, וכן מי שהיה חייב בברכת הגומל ובירך ויצא ידי חובה, אינו יכול לברך שוב על מנת להוציא את חברו ידי חובה, גם אם אין חברו יודע לברך, ולמרות שישראל ערבים זה לזה.¹⁷

יב. יש לברך לכתחילה בפני עשרה אנשים ובנוסף שיהיו שניים תלמידי חכמים, ולבני ספרד מספיק אם יש עשרה אנשים ביחד עם בעל הנס, ובני אשכנז עליהם להחמיר לברך בפני עשרה מלבד בעל הנס,¹⁸ אבל בפחות מעשרה לכו"ע לא יברך, ואם בירך בפחות מעשרה לא יברך שוב מדין ספק ברכות להקל.¹⁹

¹⁶ הגאון ר' עקיבא איגר בחידושו (שם סעי' ה) כתב שספר אורים גדולים (פ' צו) הסתפק אם שני אנשים התחייבו ברכת הגומל כל אחד בשל סיבה שונה הן אם יכול אחד להוציא את חברו? ואנא עבדא נ"ל שלהלכה יש לפשוט ספק זה ממה שכתב הבאר היטב (סק"א) דמי שנתחייב בארבעתן מברך ברכה אחת לכולן, הא קמן שגם כשכל ברכה על נושא אחר יוצא, ומה לי אם איירי באדם המוציא את עצמו, או מוציא אחר. וספר אורים גדולים אמ"א, ושוב הראו לי ספר אורים גדולים וראיתי שמקור הספק הוא על פי הגמ' בזבחים (דף ז). בדין קרבן תודה, ששחט הכהן את תודתו של ראובן לשם תודת שמעון ואת תודת שמעון לשם תודת ראובן ע"ש, ולענ"ד יש לחלק שאין הברכה חשיבה כקרבן ממש, וכמו שהאריכו אחרונים בדין ברכת הגומל בלילה עיין לעיל (בהערה 8). ועיין עוד בשיטה מקובצת בברכות (דף נד): בשם י"א דלא מועיל בזה שומע כעונה. ובקהילות יעקב (סימן כו).

¹⁷ עיין בשו"ע (סי' ריט סעי' ד) וברמ"א שם, ומ"מ לא נוהגים כן. וכמ"ש הרב ביה"ל (ד"ה ואין). ומה שאמרו (ר"ה דף כט). כל הברכות אף על פי שיצא מוציא, היינו בברכת המצוות, אבל בברכות השבח והודאה חייב כל אחד לברך לעצמו. הגם שמספר תורת חיים סופר (סימן ריט ס"ק טו) משמע דגם בברכת הגומל יכול אחד להוציא את חברו, כתב הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בספר חזון עובדיה (הל' ברכות עמ' שנה) שלהלכה אינו מוציא ושכן כתב המאירי (שם), וכ"כ הפרמ"ג (סימן רכה א"א סק"א) וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ט (האו"ה סימן ג אות ב).

¹⁸ גם בעל הנס עצמו נמנה עם העשרה, כן פסק בעל הלק"ט ח"א (סימן רמא) ובספר מקראי קודש הובא בכף החיים (אות יט) ועוד. ודלא כמהרנ"ח, והרב חיי אדם, וקיצור שלחן ערוך, דבעינן עשרה מלבד לבעל הנס, ולכן נראה שלבני אשכנז יש להחמיר שיהיו עוד עשרה מלבד בעל הנס, משום תרתי שיטת בעלי התוספות שצריך שנים עשר אנשים, וגם גדולי רבותינו פוסקי בני אשכנז. בלאו הכי הרב פתה"ד (סימן ריט אות ח) צידד שגם לבני ספרד יש לברך בפני עשרה מלבד המברך ע"ש. וע"ע בשו"ת שיערי אפרים (שער ד סעי' כז).

¹⁹ גמ' ברכות (דף נד): אמר רב הונא והוא דאיכא תרי רבנן בהדייהו, דכתיב ובמושב זקנים יהללוהו. ואימא עשרה ותרי רבנן קשיא. הואיל ולא אפשרי מחמירים ובעינן תרתי כ"כ הב"י התוס' והרא"ש, אולם מרן הבית יוסף היקל כדעת הרי"ף הרמב"ם והסמ"ג שדי אי מתוך העשרה איכא תרי רבנן. והרב שירי כנה"ג (שם הגב"י אות ב) כתב שדעת הרא"ש כדעת הרי"ף. ומה שכתב הכנה"ג שזה לכתחילה אבל בדיעבד יצא גם שלא בפני עשרה, להלכה אין לברך פחות מעשרה, ואם בירך, כתב הב"י שיחזור לברך בלי שם ומלכות. ועיין בן איש חי (פ' עקב אות ב).

יג. לכתחילה יש לברך תוך שלשה ימים מאז הנסיעה או החולי, ואם איחר יש לו תשלומים עד חמשה ימים, ומכל מקום בדיעבד כשלא בירך, יכול לברך גם אחר זמן רב.²⁰

יד. הגם שיש סוברים שאין לחולה לברך "הגומל" אלא אם כן חלה בחולי שיש בו סכנה, וכן אם היה רתוק למיטה שלשה ימים, וכן נוקטים בני אשכנז להלכה. בני ספרד נהגו לברך אף אם שכב במיטה יום אחד, ואף אם לא היה בחוליו סכנה, כגון שהיה לו חום גבוה וכיוצא בזה.²¹

טו. נחלקו הפוסקים אם קטן מברך ברכת הגומל, ולדינא אם הגיע לגיל חינוך יש לחנכו לברך, אלא אם כן יש מנהג שלא לברך.²² ואין לאב לברך ברכת הגומל על בנו הקטן.²³

טז. מלבד לארבעה האירועים שהוזכרו בתהילים שהם: חבוש, ים יסורים ומדברות, אין נוהגים הספרדים לברך, גם אם ריחפה עליו סכנה, כגון שנפל

²⁰ הרמב"ן פוסק שיש לברך תוך שלשה ימים, ואילו הרשב"א קיבל מה"ר יונה שיכול לברך עד חמשה ימים. ומרן פסק בשו"ע (שם סעי' ו) שיברך תוך שלשה ימים, ומיהו אם איחר לברך, יש לו תשלומים כל זמן שירצה. וכן פשט המנהג, עיין חזון עובדיה הל' ברכות (עמ' שנו).

²¹ הגם שלדעת הראב"ד והמאירי בברכות (שם) דווקא על מכה של חלל מברכים, וכן חולה שיש בו סכנה, הב"י כתב בשם הרמב"ן בתורת האדם (שער המיחוש לענין רפואה). דחולה לאו דוקא שיש בו סכנה, וכ"כ הרשב"א ח"א (סימן פב) דכל שעלה למטה וירד דומה כמי שעלה לגרדום (שבת לב), וכן פסק מרן (סימן ריט סעי' ח). אולם הרמ"א פסק שרק בחולי שיש בו סכנה מברכין, והרב משנ"ב בכיה"ל (ד"ה כגון) כתב דבחולי שיש בו סכנה אף אם עלה למיטה וירד מברך, וכ"כ הרב כה"ח (ס"ק מו) וכן העלה בשו"ת אור לציון ח"ב (סימן יד אות מד) ועוד הרבה אחרונים אליבא דמרן (ולדעתם אפילו שאין בחולי זה סכנה וכדעת מרן השו"ע). וזה דלא כהגאון הרב בן איש חי (פרשת עקב אות ו) שכתב שלא נקרא חולה אלא אם כן שכב במיטה שלשה ימים. ועיין בספר חזון עובדיה (הל' ברכות אות יט ובהערה שם).

²² קטן שהגיע לגיל חינוך כתב מהר"מ מינץ (סימן יד) שלא יברך הגומל מאחר ולא שייך לומר "הגומל לחייבים", דעדיין לאו בר עונשים הוא, וכן כתב המג"א (ר"ס ריט), והמשנ"ב (ס"ק ג) אולם כתב בשו"ת ויאמר יצחק (דף כז ע"ד) בשם הרב עיקרי הד"ט לברך, וכן בספר תורת השלמים האריך בזה, ולבסוף פסק לברך, ושראה בעיניו שכך היה המנהג, וכן העיד החיד"א בברכ"י (שם אות ב), וכן כתב מהר"י בסאן בספר לחמי תודה. וכן העלה הגרי"ח בבן איש חי (שם אות ד), וכן פסקו בשו"ת אור לציון ח"ב (פמ"ו אות נט), ומו"ר הגר"ע יוסף שליט"א בספר חזון עובדיה (הל' ברכות עמ' שנט), וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר חי"ח (סימן כב).

²³ כתב בתשובת התשב"ץ חלק חוט המשולש (סימן ד) שאב יכול לברך על בנו הקטן שנתרפא, וכתב שגם הרשב"א ומרן יודו בזה, ואילו מהר"י מולכו בספר אהל יוסף (סימן א) כתב בשם מהר"מ מינץ שאין לאב לברך, והוסיף בשם הבית יוסף שהמברך גוערין בו. וכתב עליו הרב שמח נפש גאגין זצ"ל (ערך הגומל), דלאחר המחילה הבית יוסף איירי באיש המברך על אשתו, ולא על אב המברך על בנו. מכל מקום מאחר וגם החיד"א כתב בשם הרי"א ז' שאין לאב לברך על בנו, הכי נקטינן להלכה, ועיין כה"ח (אות כט).

מהסולם, או נפל עליו הכותל וניצל וכו', אלא מברך בלי שם ומלכות. אולם בני אשכנז נוהגים לברך.²⁴

פרק ב: הולכי דרכים נסיעה בין עירונית וטיסה

א. ההולך במסע רגלי במדבר או תוך יער במקום שאין עוברים ושבים, במשך זמן הליכה של שבעים ושתים דקות [שיעור פרסה שהם ארבעה מילין], וכן הנוסע בכלי רכב מעיר לעיר דהיינו בכביש בין עירוני שאין שם ישוב, ומשך זמן נסיעתו ערכה יותר מכדי שבעים ושתים דקות, צריך לברך ברכת הגומל²⁵. והמדד הוא בזמן ללא התחשבות במרחק, או במהירות ובסוג הרכב.²⁶ [ועיין להלן].

ב. יש פוסקים הסוברים שמאחר ובימינו יש תנועה עירה של כלי רכב בנתיבי הנסיעה בשני הכיוונים אין לכביש דין מדבר, כנאמר: "תעו במדבר", ומה גם שעיקר התקנה לא היתה בשל תאונת דרכים אלא בשל ליסטים או חיות רעות ובימינו אינם שכיחים בדרכים, ולפוסקים אלה יש לברך רק באופן שנוסע בשעות לילה מאוחרות במקומות שהתנועה שם בלילה, וספרדי הרוצה לסמוך על דעה זו

²⁴ עיין מבוא הקצר שבראש הספר.

²⁵ כן דעת הרמב"ן והרא"ה וכן נפסק בשו"ע (ס' ריט סעיף ז') ושכן נהגו הספרדים, כמו שכתב הכנה"ג (שם) ועוד הרבה אחרונים, אלא שבאשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר, שלא חייבו אלא בהולכי מדבריות, דשכיחי ביה חיות רעות וליסטים. וכן פסקו הרב ערוך השלחן(שם), והרב קצות השלחן (בבדה"ש סימן סה אות ב), ובספרד נוהגים לברך, מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה, ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך, ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר, אפילו בפחות מפרסה. ועי' בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן יג) שהאריך ופסק שנהגו הספרדים לברך, ושכן כתב המאמ"ר ועוד ע"ש. והניף ידו בשנית בספרו הליכות עולם ח"ב (פרשת עקב אות ד'), והחזיק אחריו בשו"ת שמע שלמה ח"ג (או"ח סימן ה').

²⁶ חלקו גדולי האחרונים אם המודד הוא משך הנסיעה שהוא שיעור פרסה [שבעים ושתים דקות], או שמא המרחק נמדד בהתאם למידת אורך הדרך [כארבעה ק"מ], והגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"א (או"ח סימן יג) הביא את הגר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חיו"ד סימן שט) שהמודד הוא מרחק של פרסה בהליכה רגלית, ושכן דעת הרב חסד אלקלעי (חיו"ד ר"ס כ) ועוד, ולפי דבריהם יוצא שאם נסע אדם ברכב מרחק ארבעה ק"מ מחוץ לעיר, אף שמשך הנסיעה היא דקות אחדות חייב לברך. אולם הרב מקור חיים (סימן כ) והרב שואל ומשיב ועוד חולקים וס"ל, שהקובע הוא משך זמן נסיעה של שבעים ושתים דקות, וע"ע בביאור הלכה (או"ח סימן קסג), וכן פסק בשו"ת זכרון יהודה (סימן מב), וכן נקטינו להלכה וכמו"ש בשו"ת אור לציון ח"ב (פי"ד אות מב), וזה דלא כמו שפסק בשו"ת שבת הלוי ח"י (או"ח סימן כא אות ב), ועיין שד"ח מערכת ברכות (סימן ב אות טו). והלום ראיתי בירחון אור התורה (תמוז תשסח סימן ככו) בשם כמה ראשונים שרוח אחרת עמם, מכל מקום המנהג בימינו לברך גם בנסיעה במכונית רק כשמשך הנסיעה ערכה שעה וחומש, וכמו שהעיד הרה"ג רבי עמרם אבו רביע זצ"ל (סימן ריט).

משום ספק ברכות יש לו על מה שיסמוך.²⁷ ומנהג בני אשכנז שלא לברך כלל בנסיעה מעיר לעיר.

ג. למרות שהמנהגים חלוקים בדין הנוסע מעיר לעיר ביחס לברכת "הגומל", כפי שנתבאר לעיל, מכל מקום הנוסע מעיר לעיר במשך שבעים ושתיים דקות יש לברך ברכת "הדרך" לכל הדעות, ואין בזה מחלוקת והבדלי מנהגים.²⁸ ויש שנהגו גם בברכת "הדרך" לברך ללא שם ומלכות.²⁹

²⁷ הכנה"ג (בהגב"י סי' ריט) תמה על מנהג העולם שנהגו שלא לברך ברכת הגומל בהולכי דרכים, אפילו ביותר מפרסה, דלכאור' הוא נגד המנהג שכתב הרד"א והובא בב"י, וטעמו, כל הדרכים הרי הם בחזקת סכנה, וכתב שיש ליתן טעם מדוע נתפשט מנהג זה ולא מיחו בהם חכמים, וביאר וז"ל: ויראה לי דכיון דבאשכנז וצרפת נהגים שאין מברכין כשהולכין מעיר לעיר, שלא חייבו אלא בהולכי מדבריות דשכיחי ביה חיות רעות וליסטים, אבל בספרד נהגים לברך אף ההולכים מעיר לעיר, כשקבל עליהם מנהג זה היינו מעיר לעיר דומיא דהולכי מדברות שהוא מקום רחוק ויש בו סכנה, אבל ממקום למקום קרוב, במקומות הללו שהולכין ובאים ביום אחד או בפחות כיון שאין בהם סכנה אלא לעיתים רחוקות, לא קיבלו עליהם מנהג לברך בכגון זה, עכ"ל. וכיוצ"ב כתב מרן החיד"א בספרו לדוד אמת (סימן כג אות ט'), דנהגו כשהולכים ביום מהעיר לכפרים, שלא לברך אם המקום קרוב, וכן נהגו שלא לברך אם הולכים ביבשה אם המקום קרוב אף שהוא יותר מפרסה. והב"ד הרב כפה"ח (אות מ). ומבואר בדבריהם, דהטעם שנהגו שלא לברך, הוא מכיון שבטל טעם עיקרה של תקנה בטלה התקנה, ולפי זה יש לומר, דכל שכן האידנא שהדרכים סלולות ומתוקנות היטב, ויש כלי רכב רבים ללא הפסק, ואין חשש של ליסטים וחיות רעות, וכן דעת הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון ח"ב (פי"ד אות מב). דכל תקנת ברכת הגומל קבעה על סכנת חיות רעות וליסטים כמבואר בשו"ע, ולא משום סכנת תאונת דרכים, שהרי הנוסע בתוך העיר שיעור שעה וחומש אינו מברך אע"פ שיש בהם סכנת תאונת דרכים. וכן כתב בספר דברי שלום – מזרחי ח"ה (קונ' הערות והנהגות סימן לב), דבזה"ז שאין סכנת ליסטים וחיות רעות אין לברך בשם ומלכות כשנוסע מעיר לעיר, ומחמת תאונות לא מברכים. ושכן פסק הגאון המקובל רבי עובדיה הדאיה והגר"א ענתבי זצ"ל. עיין בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז (קונט"א סימן ג'). וכן העלה בשו"ת עולת יצחק רצאבי שליט"א ח"ב (סימן פ) וכתב: לא שמענו ולא ראינו בזמנינו מי שיברך הגומל בנסיעה מעיר לעיר אפילו שהיה זה כמה וכמה שעות. ע"ש. ובספר מגן אבות (עמ' קסה) הביא שכן שמע מהגרי"ש אלישיב שליט"א, שאמר מסתבר שבימינו גם לבני ספרד אין לברך בנוסע מעיר לעיר. אולם עיין בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן יג) וח"ב (חאו"ח סימן יד) דרוח אחרת עמו, ופסק לברך ושלא כדברי הרב השואל שם.

והרשל"צ הגר"א בקשי דורות שליט"א בשו"ת בנין אב ח"ד (סימן יד), דן לגבי תפלת הדרך, וכתב שלאחר מחקר נמצא שרוב הכבישים בארץ יש בהם ישובים תוך שתי פרסאות בקו אירי, והרב בה"ל (סימן קי ד"ה ואין) צידד דבכה"ג אין לברך בשם ומלכות ונשאר בצ"ע. ואם כן הוא הדין לענין ברכת הגומל, דחד דינא אית להו לענין זה, (כמבואר בב"י (סו"ס ריט) לענין שיעור פרסה).

²⁸ כן פסק הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (או"ח סימן נט) שגם למנהג אשכנזים שאינם מברכים "הגומל", יש לברך ברכת "הדרך", משום שגם על סכנה קטנה יש להתפלל ולברך שלא תבוא ולא יארע שום פגע ושום נגע.

²⁹ עיין ביאור הלכה (סוף סימן קו) שאם יש עיר תוך פרסה אינו מברך הוי אומר שבעיני ב' פרסות בין עיר לעיר, ובכבישי א"י אין לך מקום שאין בו ב' פרסות בקו אירי שאין בו ישוב,

ד. לנוהגים לברך ברכת הגומל בנסיעה מעיר לעיר, היוצא לדרך וחוזר בו ביום, ובצירוף זמן הליכתו וחזרתו יש שבעים ושתיים דקות, יש לברך ברכת הגומל אחר חזרתו. ויום לענין זה הוא מבוקר עד בוקר.³⁰ כמו כן מצטרפים כל הקטעים הבין עירוניים לשבעים ושתיים דקות למרות שישוברים מפסיקים באמצע ואין נסיעה רצופה בשטח בין עירוני.³¹

ה. הנוסע מעיר לעיר שבעים ושתיים דקות ובדעתו להמשיך בנסיעה, וכן הטסים מארץ ישראל לאמריקה, ובדעתם להמשיך לדרום אמריקה, גם אם שהו באמריקה יום או יומיים אין לברך עד שיגיעו למחוז חפצם, אלא אם כן שוהים במקום שלשה ימים ויותר.³² אולם כשהגיעו בשלום לדרום אמריקה ושוהים שם אפילו יום או יומיים חייבים לברך הגם שדעתם לחזור לארץ ישראל, מאחר והגיעו למקום חפצם.³³

וכן הסיק בשו"ת בנין אב ח"ד (סימן יג), ועוד שנא': "תעו במדבר בשימון דרך עיר מושב לא מצאו, רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף", הוי אומר לא רק על הסכנה אלא גם על הבדידות. שטועים ותועים ומגיעים לידי רעב וצמא וכו'. ומאחר ובכבישים שבארצנו יש תנועה בתדירות גבוהה ואין תחושת בדידות על כן אין לברך, אלא שבשו"ת שבת הלוי ח"י (חאו"ח סימן כא אות א) דחה את ספיקו של הביאור הלכה הנ"ל ופשיט ליה שיש לברך. ושוב ראיתי שגם שיטת הגר"ץ אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון ח"ב (פרק ז אות כז) שלא לברך. ונראה שמי שחושש לשיטת הפוסקים שלא לברך, יש לו על מי שיסמוך ויברך בלא שם ומלכות. ועיין בספר חזון עובדיה (שם) ובספר אהבת ה' (שם).

30 כן כתב בשו"ת יביע אומר ח"ו (סימן מה אות ט'), ובהליכות עולם (שם), ובשו"ת אור לציון (שם, ובפ"ז אות כח). וכן העיד על המנהג בספר נתיבי-עם (או"ח סי' ריט).

31 הסביר פשוטה שכן היה בחשש סכנה במשך שבעים ושתיים דקות, ואין זה משנה אם זה ברצף או בסירוגין. וכן ראיתי שכתב הרב ברכת ה' (פ"ו סעי' כח). ובהתאם לשיטת שהובא לעיל (בסעי' ב).

32 עולת תמיד (סימן ריט אות א'), והא"ר (שם אות א'), והברכי יוסף (סימן ריט אות ג'), ובמחבר"ר (שם ס"ק ה'), וכן פסק הרב שמח נפש גאגין (מערכת הגומל), שהרי מברכים "שגמלני כל טוב" כל דייקא עד שיצא מכל הסכנה. ושכן פסק מהר"י מולכו בספר אהל יוסף (סימן א) שההולכים מסאלוניקי לקושטא ועוברים דרך ערים מסוימות ונחים שם בשבת ועולים לתורה שאין להם לברך הגומל עד בואם לקושטא. וע"ע בספר זכור לאברהם (מערכת ה), וכן מבואר במ"ב (שם ס"ק א') ובשעה"צ (ס"ק א'), ובכף החיים (שם ס"ק ד'). דכל דלא ניצול מהסכנה לגמרי אין לברך. ועיין בספר "תורת חיים" הובא בא"ר (ס"ק ה) שטוב יהיה אם יעלה לתורה ויאמר "ברכו את ה' המבורך" דחשיב כהודאה. וכן כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א (בסוף ספר אבני חן בקונט' כנפי רוח פרק יט סק"ב), בשם חמיו הגאון הרב אלישיב שליט"א.

33 מאחר והגיע לאותו יעד שביקש להגיע, ושוב ראיתי שכן כתב המאמר (סימן ריט) ששלוחי א"י נוהגים שבכל מקום שהולכים בשליחות מברכים ברכת הגומל, ושכן נוהגים העולם כשהולכים ממקום למקום לברך הגומל בהגיעם למקום חפצם ולברך שנית בשו"בם לביתם. וכן כתב השד"ח (מערכת ברכות סימן ב אות יא) בשם מהר"י אבלועפיא, וע"ע בכפה"ח (שם ס"ק ה'). ובספר ברכת ה' (ח"ד סימן ו' סעי' כז ובהערה ס"ק 74), והגם שמרן הגר"ע יוסף

- ו. בחורי הישיבה הגרים מחוץ לעיר וכן חיילים הבאים לחופשת שבת להוריהם, וחוזרים ביום ראשון, עליהם לברך הגומל פעמיים, פעם ביום השבת ושוב כשחוזרים יברכו בישיבה [לנוהגים לברך בנסיעה מעיר לעיר].³⁴
- ז. נהגי אוטובוס או מוניות הנוסעים בקביעות יום יום מעיר לעיר, וכן הנוסעים יום יום לעבודתם או ללימודם שמחוץ לעיר ושיעור זמן נסיעתם יותר משבעים ושתים דקות [הלוך וחזור], יברכו אחת לשבוע ביום שבת בלבד הגם שהגיעו למקום חפצם, מאחר ודעתם לחזור ולנסוע נחשב כמי שנמצאו עדיין באמצע נסיעה. ויש מי שפסק שיש לברך בכל יום ואינו נראה.³⁵
- ח. טייסים ונווטים מחיל האוויר, וכן מלחים וחיילים בחיל הים, שטסים ומפליגים מספר שעות מידי יום, וכן טייסים ודיילים הטסים מידי יום, [או כל מספר ימים] ליעד אחר, אין להם לברך ברכת הגומל עד שיגיעו לחופשה בביתם.³⁶
- ט. גם לנוהגים שלא לברך ברכת הגומל בנסיעה בין עירונית כאמור לעיל, מכל מקום הנוסע בכבישים שהנסיעה בהם מסוכנת כגון בשטחים שיש חשש לירי מחבלים וכד', אם יצא משם בשלום חייב לברך, אף אם נסע שם מרחק קצר.³⁷
- י. אם היה מעורב בתאונת דרכים קטלנית, ואירע לו נס גדול שלא נפגע, כגון: שהפגיעה היתה רחוק ממקום מושבו ויצא ללא פגע, אף אם היו אחרים ברכב

שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סי' יג אות יב) פקפק בזה, מ"מ כתב שהמברך יש לו על מה שיסמוך, ולהלכה נהגו לברך ופוק חזי מאי עמא דבר.

34 עיין בהערה קודמת, ושאיני הכא שכל צד הוא מקום חפצו והגיע למטרתו ונסתיימה נסיעתו, ונסיעה הבאה נסיעה אחרת היא, ואין לה קשר לנסיעה הקודמת.

35 כן מבואר בכף החיים (סימן ריט ס"ק ה), דאף אם הגיע למחוז חפצו, אין לברך אלא א"כ בדעתו להתעכב במקום מספר ימים, אבל אם מתכוון לצאת לדרך באותו היום או למחרת, אין לברך, ושכן דעת השדי חמד (שם). וכ"כ בספר הליכות עולם (ש"א פרשת עקב אות ד'), דנהגים שפרנסתם מנסיעות מעיר לעיר ובכל יום נוסעים כמה פעמים הלוך וחזור מעיר לעיר ולפעמים אף בשעות הלילה המאוחרות שאין תנועה גדולה, יברכו הגומל ביום שבת בלבד. וע"ע בשו"ת בצל החכמה ח"א (סימן כא). ונראה שכן המנהג, ובמחילה דלא כהגאון הרב ר"מ לוי זצ"ל בספרו ברכת ה' (פ"ו סעי' כט). וכן משמע מהגר"י זילברשטיין שליט"א (בקונט' כנפי רוח שנדפס בסוף הספר אבני חן סימן יט) שלדינא יש לברך אלא שנראה כחוכא וטלולא אם כל יום יברך, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ד (סימן יא), אותם הנוסעים באי דנמרק ממקום למקום כיון דנראה כמילתא דתמיהא לברך בתמידות ברכת הגומל יש להימנע מלברך, ועל כן גם אגן נקטינן בשב ואל תעשה כדי לא להרבות בברכות. [ועיין בסעי' הבא].

36 על פי הערה קודמת, וכן פסק הגר"י זילברשטיין שליט"א (בקונט' כנפי רוח שם סעי' יט), ונימק משום שכל נסיעתם נחשבת כנסיעה אחת.

37 שו"ע (סי' ריט סעיף ז'), שו"ת אור לציון (שם). ואף למנהג בני אשכנז יש לברך, כמבואר בקצש"ע (סי' סא סעיף א'). ומ"מ אם הכביש מסוכן, כגון שיש שם חשש החלקה או שהוא מפותל הרבה וכד', אין לברך הגומל (לדעת בני ספרד), דאין זה בכלל תקנת חז"ל בהולכי דרכים, משום שהברכה ניתקנה בשל חשש ליסטים וחיות רעות, ואי"ה עוד יבואר להלן.

ונפצעו קשה, או ח"ו נהרגו באותה תאונה, לדעת בני ספרד מברך ברכת הגומל בלי שם ומלכות. ולבני אשכנז אם היה מעורב בסכנה ונפגע וניצול מברך הגומל.³⁸

יא. חיילים השבים בשלום לביתם משדה הקרב, אם נכנסו לשטח אויב והמקום היה מופגז על ידי האויב חייבים בברכה זו בני אשכנז, ואף חייל מבני ספרד חייב לברך כדין אדם שהלך למקום סכנה.³⁹ אולם חיילים הצונחים ממסוק, וכן כל אדם שיוורד מהר תלול ע"י מצנח, או "סנפלינג" וכד', אין לבני ספרד לברך ברכת הגומל בשם ומלכות, אלא אם כן היו בטיסה במשך שבעים ושתיים דקות.⁴⁰

יב. אם בשל כל סיבה נמנעה או נדחתה נסיעתו או טיסתו, ומתוך כך ניצל ונשאר בחיים, או היה קרב יריות לידו והוא לא נפגע, וכל שכן אם התעכב ולא הגיע למקום שהתפוצצה מכונית תופת בדיוק באותו זמן שהיה אמור להגיע, בכל המקרים האמורים אין לברך ברכת הגומל ללא הבדל בין ספרדים לאשכנזים.⁴¹

³⁸ עיין במבוא דאין זה בכלל אלו הארבעה שקבעו חז"ל להודות, ולדעת בני ספרד אין לברך בשו"מ אלא בהני ד' דווקא וכנו' בשו"ע (סימן ריט סעיף ט'). ואף דהנס בא לו מחמת הנסיעה והוי לכאורה בכלל הולכי דרכים, מ"מ לא קבעו חז"ל לברך אלא בהולכי מדבריות ודרכים כשניצלו מחיות רעות ושוודדים, אבל כשניצל מתאונות דרכים ר"ל, או מכבישים מפותלים ומסוכנים אין לברך, דלא הוי בכלל תקנת חז"ל. אחרת היה לנו לברך אף כשנוסעים בתוך העיר, כיון דאיכא סכנת תאונות דרכים וכד', וכ"כ בבא"ח (שם אות ו'), ובשו"ת אור לציון ח"ב (פי"ד סעיף מב, בהערות). ומ"מ יברך בלא שם ומלכות שהרי לדעת הראב"ד בהשגותיו על הר"ה (סוף פרק הרואה) כתב שאין צריך להזכיר שם ומלכות בברכת הגומל כיון שאינה ברכה קבועה על האדם כחובה גמורה. ועיין מה שהאריך בדעת הראב"ד הרב ברכת ה' ח"ד (פרק א הערה 11).

³⁹ דהוי בכלל הולכי דרכים במקום מסוכן שחייבים בברכה, ובפרט בשעת מלחמה שנסעו ושהו במקומות הכרוכים בסיכון גבוה, וכפי המבואר בשו"ע (סימן ריט סעיף ט).

⁴⁰ כמבואר לקמן (בהערה 15) ופסק מרן השו"ע שנכון שיברכו ללא שם ומלכות, מאחר ושהו במקום סכנה וניצלו, וכן חיילים הצונחים ממסוק, או כל אדם שיוורד מהר תלול ע"י מצנח, "סנפלינג" וכד', גם אם נניח שיש בהם סכנה, הרי לספרדים ההולכים בעקבותיו מרן השו"ע ז"ל אינו מברך ברכת הגומל כל שאין זה נכלל באותם ד' דברים שצריכים להודות, וזה במחילה דלא כמו שכתב בספר ילקוט יוסף ח"ג (סי' ריט סעיף כא) דהצונחים ממסוק רשאים לברך ברכת הגומל כדין הנוסע במקומות ששכיח בהם היזק, שרק בנוסע שהוא בכלל מדברות במקום מסוכן מברך ולא כל סכנה כנ"ל, וכאן כל ברכתו על שצנח בשלום ותו לא, אולם באמת אם טס כשיעור זמן פרסה, אה"נ יברך על הנסיעה במסוק וכפי שיתבאר בס"ד לקמן (סעי' יג).

⁴¹ כן כתב להדיא המהר"ל מפראג בספרו נתיבות עולם (נתיב העבודה פי"ג), דבדברים שלא באה עליו הצרה, אינו בכלל הארבעה שצריכין להודות. וכן מובא בשם המקור חיים (סימן רי"ט). וכן פסק הרב בן איש חי (פ' עקב אות י'), וכן נראה ממה שפסק מרן בשו"ע (שם סעיף ט'), דאם באו גנבים ולא היה בבית, או שהיה קרוב למקום הארי, שלא היה בסכנה עצמה, אינו מברך אף ללא שו"מ. וכ"כ בשו"ת בצל החכמה ח"א (סימן כ' אות ו'). וכן נתפרסם בעלון "הלכה למעשה", בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א והגרי"ש וואזנר שליט"א, דאף מי שהיה אמור להיות ודאי במקום פיגוע תופת, ונתעכב וניצל, אינו מברך ברכת הגומל,

יג. נוסע הטס במטוס נוסעים במשך שבעים ושתיים דקות, בין אם היתה הטיסה על פני הים או מעל היבשה, בין היתה מעל פני מדבר או מעל מקום מיושב, מברך ברכת הגומל, ויש אומרים שהטס במטוס פרטי או "בהליקופטר", וכן טייסים בצבא שלא בשעת מבצע והתקפה על האויב, אינם מברכים ברכת הגומל, ויש אומרים שגם כשטס במטוס פרטי מברך.⁴²

יד. בחורים ההולכים למסע רגלי במשך שבעים ושתיים דקות באזור מדברי כגון מסלולי הליכה המיועדים לשם טיול, וכן הנוסעים במדבר במסלולי ג'יפים וכד', חייבים לברך ברכת הגומל הן לבני ספרד והן לבני עדות אשכנז, הגם שמטרתם לשם טיול.⁴³

טו. יש מי שפסק דמי שנוסע לחו"ל לשם טיול לא יברך ברכת הגומל. ונראה דלהלכה הגם שעבר על איסור יציאה מארץ ישראל, עליו לברך ברכת הגומל.⁴⁴

ורק אם היה בתופת עצמה וניצל מברך לדעת בני אשכנז. וראה עוד בספר הליכות שלמה – תפילה (פכ"ג אות א') שכתב, דמי שעמד ברחוב ונורו יריות לעברו ולא פגעו בו, אינו מברך, לפי שאין ברכת הגומל אלא רק כשפגעה בו הסכנה ממש וניצל, אבל אם רק היה קרוב לסכנה, אינו מברך. וכחילוק זה מצינו גם לענין ברכת "שעשה לי נס במקום הזה", דרק אם היה בסכנה וניצל מברך, אבל אם ניצל מהסכנה אינו מברך, עי' במשנ"ב (סע' רי"ח ס"ק לא). למרות שברכת הגומל נתקנה משום ליסטים וחיות רעות, ולא מחשש תאונות כנ"ל, מכל מקום פסקו גדולי זמנינו הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חאו"ח סימן נט) ובשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן יד) שזה בכלל מדבר ויש לברך הגומל, ולא חילוק בין טיסה לטיסה. וכן הסיק בספר חזון עובדיה הל' ברכות (עמ' שסז). אולם בשו"ת אור לציון ח"ב (פרק יד סעי' מג), כתב דמאחר וברכת הגומל נתקנה בדרכים משום ליסטים וחיות רעות כאמור, על כן יש לחלק בין טיסת נוסעים שיש הרבה נוסעים ואינם מכירים זה את זה, שיש בזה חשש חטיפת מטוס ומחבלים. ובין אם טס יחידי או קבוצה שמכירים כולם את כולם, וכן טייסים בצבא, אפילו קבוצת חיילים, מאחר שכולם מוכרים אינם מברכים. ובשעת מלחמה ודאי יש לברך בסוף המלחמה על שחזרו בשלום כדין מקום שהוחזק מאד בסכנה. וזה דלא כשו"ת בצל החכמה ח"א (סימן כ אות ז) שהנוסע באוירון יברך בלא שם ומלכות, וכן המנהג היום שמברכים. ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א (סימן קצג) כתב, שכן שמע עדות נאמנה בשם מרן החזו"א זצ"ל. וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הובא בספרו הליכות שלמה – תפלה (פכ"ג אות ה') שיש לברך ולא חילק.

כן נראה פשוט דהוי בכלל הולכי מדבריות דאיתא בגמ' ובטשו"ע (סעיף א') דצריכים לברך, ואף שהולכים לשם טיול והנאה, מ"מ הרי שייך גבם הטעם "דתעו במדבר בישיון דרך", וכפי שאנו עדים לתופעות מסוכנות הפוקדות חדשים לבקרים.

הגר"י זילברשטיין שליט"א (בקונט' "כנפי רוח" פרק כ סעי' א'), צידד לא לברך משום שאין לברך על נס שנעשה באיסור. אולם לענ"ד פשוט שיש לברך מכמה אנפי, ראשית שיש לחלק כמו שחילק הוא עצמו בין כשאיסור בעצם הסכנה יש מקום לומר שלא יברך, ובין יש איסור צדדי ולא בנסיעה, שהרי בנידון דידן גם אם היה הולך רגלי לחו"ל היה איסור. ועוד כבר נזכר לקמן (סעי' ט) שגם אם עשה מעשה באיסור כגון חולה שפעת או אפילו אם רצה לאבד את עצמו מדעת עליו לברך, הכא נמי מברך. וכן עיין לקמן (פרק ה סעי' ה) שהיושב במאסר בשל אי רצון לתשלום בכוונה דמברך.

טז. מי שנסע ביבשה, בים, או באוויר ביום שבת קודש. או ניצל מתאונה קשה שהיה מעורב בה, הגם שעבר על איסור חילול שבת קודש עליו לברך ברכת הגומל.⁴⁵

פרק ג: חולה שנתרפא

א. לדעת בני ספרד כשעלה למיטה מחמת חוליו וירד אפילו באותו היום, צריך לברך ואפילו לא היה כרוך בחולי זה סכנה, ובני אשכנז אינם מברכים אלא אם כן שכב במיטה שלשה ימים.⁴⁶ אבל חולה שהיה בו סכנה לכולי עלמא מברך ברכת הגומל אפילו אם היה במיטה שעה אחת.⁴⁷

ב. דווקא חולה שבגין החולי מרותק למיטה מברך הגומל,⁴⁸ אבל אם חש כאבי ראש או גרון וכדומה ולא נזקק לשכב אין לו לברך.⁴⁹ ואין הפרש בין אם יש לו מחוש קבוע הבא מזמן לזמן, ובין שאינו קבוע.

ג. יולדת חייבת לברך הגומל, גם אם ילדה וולד עם מום, או פגוע שכלית, ואפילו מת. הגם שנפשה מר לה, וקשה לה לומר "שגמלני כל טוב", עם כל זאת חייבת לברך משום שעברה משבר וניצלה מסכנה.⁵⁰

⁴⁵ הגר"י זילברשטיין שליט"א (שם סעי' ד) כתב שהוי כאוכל חזיר ורוצה לברך ברכת "בורא נפשות", ולענ"ד אי מהא לא איריא, דשאני חזיר שרוצה לברך על אכילה שהיא אסורה, משא"כ שמכיר בעל הנס בניסו ורוצה להודות על עצם הנס שנעשה לו. וגם מה שכתב שהוי כקרבן ו"זבח רשעים תועבה", לא נראה ראשית משום שאין זה ממש כקרבן עיין מש"כ (לעיל פרק א הערה 8), ועוד דאם כן גם אדם שלא נסע בשבת אם אינו שומר תורה לא יברך? עיין בהערה הקודמת.

⁴⁶ עי' ברש"י שבת (דף לב.) על דברי הגמ': "חש בראשו יהי דומה בעיניו כמי שנתנוהו בקולר, עלה למיטה ונפל, יהי דומה בעיניו כמי שהעלוהו לגרדום" וכו', "חש בראשו: חששא בעלמא, מיחוש קל, עלה למיטה: שחלה הרבה שצריך לעלות וליפול למשכב". עכ"ל. וכן פסק מרן בשו"ע (שם ס"ק ח) כל שעלה למיטה מברך משמע אפילו אם נתרפא באותו יום, ואילו הרב בן איש חי (פ' עקב אות ז) פסק שחולה נקרא רק אם שכב במיטה שלשה ימים. אולם להלכה נקטו האחרונים כדעת מרן כל שעלה למיטה וירד מברך, וכן נקט בפשיטות הרב שואל ונשאל ח"ד (או"ח סימן טו), ושכן נהגו ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל, ועיין להלן (בהערה 55)

⁴⁷ כל מחלוקת מרן ורמ"א אם בעינן שלשה ימים או לא, זה דוקא בחולה סתם, אבל בחולה שיש בו סכנה לכו"ע מברך אפילו פחות משלשה ימים. עיין משנה ברורה (ס"ק כח) בשם מגן גיבורים, ובשו"ת אור לציון (פרק יד בהערה ס"ק מד) ועוד.

⁴⁸ כ"כ השו"ע (שם סעיף ח). והרמ"א שם פליג ע"ז, וס"ל דדוקא בחולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל, מברך כשנתרפא. ומ"מ לדעת בני ספרד יש לנהוג בזה כדעת השו"ע, ועי' בהערה הבאה.

⁴⁹ כן כתב המשנה ברורה (ס"ק כד) דאף לשיטת השו"ע בכה"ג אינו מברך, וכן הביא הרב כף החיים (ס"ק מד) בשם חבל פוסקים. וכן פסק הבא"ח (שם אות ז).

ד. אשה שהפילה קודם שמלאו ארבעים יום לעובר, [לפי חישוב הרופאים עד סוף שבוע השמיני] אינה מברכת הגומל.⁵¹ ומאז עד סוף חודש השלישי, [סוף שבוע ארבעה עשר], אם ביצעו גרידה עם הרדמה כללית תברך,⁵² אבל אם נפל ולא היתה צריכה גרידה, תברך בלי שם ומלכות.

ה. אשה שהפילה כשהיא בתחילת חודש הרביעי והלאה, וכל שכן אם היתה בחודשים המתקדמים לקראת לידה ועברה הפלה חייבת לברך בשם ומלכות, כדין אשה יולדת לנהגות לברך.⁵³

ו. נראה שגם לדעת הנהגים שהאשה מברכת אחר הלידה, אין לאשה השוכבת במיטה איזה ימים או שבועות בשל שמירת הריון, ואח"כ חזרה לאיתנה קודם הלידה לברך הגומל, משום שלא עברה שום סכנה והריון אינו חולי.⁵⁴

ז. אדם שקיבל חום גבוה, ונצרך לשכב במיטה יום אחד או אפילו כמה שעות בלבד,⁵⁵ כשנתרפא חייב לברך ברכת הגומל. ולפי בני אשכנז שמברכים רק על חולי שיש בו סכנה אין לברך אלא אם כן היה לחולה חום עם צמרמורות.⁵⁶

50 שהרי סוף סוף ניצלה מהסכנה, כ"כ הגר"י זילברשטיין שליט"א בספרו תורת היולדת (פס"ב הערה ה'), דאבריה מתפקקין כדאיתא בגמ' (נדה דף ט.) והוא פשוט, והגם שיש אומרים שביחס ליולדת לא שייך לומר: "הגומל לחייבים", כי זה דרכו של עולם והיא אינה חייבת, עיין בשו"ת הר צבי (או"ח סימן קיג) בתב בספר נשמת אדם בשם הגרש"ז אויברך זצ"ל, שייך מטבע הלשון גם ביולדת, שכן "בעצב תלדי בנים", באה בעטיו של חטא חוה. ומה גם שקטן מברך למרות שהוא נטול חטא, וכמו שהביאו רע"א ושערי תשובה בשם מהר"י בסאן עיין לעיל (פ"א הערה 23, וכן שם בהערה 9).

51 קודם מ' יום מסתבר דאינה מברכת, משום דמיא בעלמא ניהו, הגם שכל הפלה מלווה באיבוד דם, מכל מקום בדרך כלל זה בגדר סביר ואין הדבר עלול לסכן את חייה, [על פי חוות דעת של שני רופאי נשים מקצועיים]. אבל לאחר מ' יום להריונה הגם שנותנים לה דין שלשה ושבעה ביחס לאכילה ביוהכ"פ כיוולדת, כמבואר בשדי חמד (דינים מערכת יוהכ"פ סימן ג), והובא להלכה בבית"ל (סי' תריז ד"ה יולדת), ובכה"ח (שם ס"ק ב). וכן מבואר בכרתי ופלתי, ובסדרי טהרה, הביא דבריהם פתחי תשובה (יו"ד סי' קפט ס"ק ל), דאף מפלת אין אבריה חוזרין עד כ"ד חודשים, מכל מקום אין הנידון דומה לראי ויש לחלק דשאני התם דביחס לקביעת ווסת מערכת ומגנון הגוף טרם חזר למסלול שלו, אבל מצד הסכנה לא הוי כלידה ואין לברך. גם אין לדמות למה שפסק הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יחיה דעת ח"א (סימן לה) שמעוברת בחודש השלישי אינה חייבת לצום, לנידון דידן לברכת הגומל. מיהו מאחר ובימינו מבצעים גרידה בהרדמה כללית ומוציאים את הנפל בחיתוך אברים, הרי שמצד ההרדמה והגרידה חייבים לברך הגומל שכן הוי כניתוח.

52 מאחר ובימינו מבצעים גרידה בהרדמה כללית ומוציאים את הנפל בחיתוך אברים, הרי שמצד ההרדמה והגרידה חייבים לברך הגומל שכן הוי כניתוח, (עיין לקמן סעי' יא-יב)

53 מחודש הרביעי והלאה חייבים לילד אותה, ודינה כדין יולדת. וכאמור הלכות אלה נפסקו בהתייעצות ועל פי חוות דעת רפואי.

54 זה נלענ"ד פשוט שכן הריון אינו חולי, ומתוך שהמערכת לא היתה חזקה דייה לקבל ולהחזיק את העובר, אם והייתה עלולה להפסיד את העובר במצב של פעילות, ובמנוחה מנעה את העלול לקרות ברפיון.

ח. אם התקרר וחלה ב"שפעת" ונפל למשכב, כשיבריא צריך לברך ברכת הגומל, למרות שיכול היה למנוע זאת אם היה לבוש היטב.⁵⁷

ט. חולה שניסה לאבד את עצמו לדעת, ולאחר ימי אישפוז הצילוהו הרופאים ושב לאיתנו, הגם שיש מי שפסק שלא יברך,⁵⁸ להלכה המברך אין מוחין בידו ויש לו על מי שיסמוך.⁵⁹

⁵⁵ כן משמע מפשיטות דברי מרן השו"ע (שם) שכתב, בכל חולי צריך לברך, אפילו אינו חולי של סכנה אלא כל שעלה למיטה וירד מברך, מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום לידון. וכן מבואר בביאור הלכה (סד"ה כגון) דלשיטת השו"ע משמע דבכל גיוני מברך ואין צריך לשיעור ג' ימים. וכן כתב הכף החיים (ס"ק מו), וכן נקט בשו"ת אור לציון ח"ב (פי"ד אות מד), וכן צידד להלכה הגר"ע יוסף שליט"א בספרו הליכות עולם ח"ב (עמ' קעה), דלדעת בני ספרד אין צריך לשיעור זה של ג' ימים, אלא כל שהיה רתוק למיטתו ואפילו יום אחד. ומ"ש מר בריה דרבינא שליט"א בספרו ילקוט יוסף ח"ג (סי' רי"ט סעיף כב) דבעינן ג' ימים, לאחר המחילה לא דק במנהג בני ספרד בזה.

ולפיכך אע"ג שהט"ז (ס"ק ה') כתב, דחולה המוטל במיטה יותר משלשה ימים יברך הגומל. וכן מבואר בחיי אדם (כלל סה סעיף ו'), ונראה שהרב הבן איש חי (פרשת עקב אות ז') חשש לדבריהם, מ"מ אין משמע כן מדברי מרן השו"ע. וע"ע בבית"ל (שם) שנשאר בצ"ע על דברי הט"ז. [וכתב, דאין לתלות זאת במ"ש ברמ"א, דרק בחולי שיש בו סכנה מברך]. ומ"מ אף למנהג בני אשכנז בחולי שיש בו סכנה, מברך אף אם נחלה יום אחד, וכפי שהסיק המ"ב (ס"ק כח), ובבית"ל (שם).

⁵⁶ ביאור הלכה (שם בד"ה כגון), וכן הובא בספר נשמת אדם (סימן ריט בהערה אות י'). מאת הרב אברהם סופר אברהם שליט"א. הגם שאינו בהכרח שחולה עם חום נמוך אינו חולה מסוכן.

⁵⁷ אע"ג דבשו"ת ישכיל עבדי ח"ב (סימן ז') כתב, דמי שנחלה בצנינים ופחים ונתרפא, אינו מברך ברכת הגומל, כיון שאמרו חז"ל (ע"ז ג:) "הכל בידי שמים חוץ מצנינים ופחים", ומאחר והוא סיבב לעצמו החולי, דלא שמר עצמו כראוי מהצינה, כיצד יברך הגומל "לחייבים טובות", דכוונת הברכה היא, למרות שהיה חייב וצריך להעניש בשל עוון פשעיו וחטאיו וגמלו הקב"ה חסד ולא המיתו, אולם חולי זה של חום וקור לא ה' שלחו עכ"ל. ובאמת ניתן לומר דעיקר ברכת ההודאה היא על הנס שסוף סוף גמלו הבורא יתברך וריפאו ממחלתו, והוציאו מחשיכה לאורה, ועל כן חייב להודות ולברך וכן פסק הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יחוה דעת ח"ד (סימן יד), ושכן כתב בשו"ת שדה הארץ ח"ג (סימן ז') ע"ש.

⁵⁸ אף שבהערה הקודמת התבאר שמברכים על החלמה משפעת למרות שהדבר בא מרשלנות החולה, מכל מקום יש לחלק דשאני צינים ופחים שאין ההיזק וודאי, ולא פעם אדם לא נזהר ולא קורה לו דבר, מה שאין כן מי שניסה לאבד את עצמו מדעת. וכן חילק הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יחוה דעת ח"ד (סימן יד), ושכן דעת ר' יצחק אזולאי שאין לברך. וכן פסק בשו"ת ציץ אליעזר חלק י (סימן כה פרק כג).

⁵⁹ כן נראה ממה שפסק מהר"י מיגש הובא בברכ"י (סימן ריט סק"ד) שחבוש בבית אסורים גם סיבת מחבושו נבע בשל סירובו לשלם ממון למרות שיכול היה לשלם, הרי שהוא גרם לעצמו ובכל זאת מברך. וכן פסק הגר"ח פלאג'י בשו"ת לב חיים ח"ג (סימן נג), וכן פסק בשו"ת ויצבור יוסף שוורץ (סימן פא). וכן פסק בספר נשמת אברהם (שם). בפרט שנימק הרב "לב חיים" שמניעיו של זה היה מפני "זלעפות רעב", דהיינו פעל מתוך דכודך צרה וצוקה, ואן אדם נתפס בשעת צרה.

י. חולה נפש, שמחלתו השפיעה על כל גופו ועבר טפולים ושב לאיתנו, חייב לברך ברכת הגומל.⁶⁰

יא. חולה במחלת האפילפסיה [מחלת נפילה], חייב לברך כל פעם שקם מעלפוננו. וכן אם נתעלף מחמת מחלה, או חולשה יש לברך אבל אם התעלף כתוצאה מהתרגשות וחזר מיד להכרתו אין לברך, ונראה שאף אם עבר הרדמה כללית לזמן מה יש לברך.⁶¹

יב. מי שעבר ניתוח אפילו אם אינו כרוך בסיכון כלל, כגון ניתוחי שבר, או טחורים וכיוצ"ב, יברך ברכת הגומל לאחר שנתרפא למרות שבימינו הסיכון פחות, אולם נראה שלבני אשכנז יש לברך בלי שם ומלכות.⁶²

יג. מי שחש תעוקת חזה, ועבר צנתור בלב, חייב לברך ברכת הגומל גם אם הצנתור היה ללא בלוץ.⁶³

יד. נחלקו הפוסקים אם מותר לתרום כליה לחולה דיאליזה, ולפי דעת האוסרים אם עבר התורם ניתוח והחלים יש אומרים שאינו מברך ברכת הגומל. אולם להלכה אין איסור בזה ואדרבא אף מצווה איכא ולכן מברך התורם לאחר הבראתו ברכת הגומל.⁶⁴

⁶⁰ נשמת אדם (שם).

⁶¹ דהוי בכלל חולה שנתרפא מחוליו, וכן פסק בשו"ת אור לציון ח"ב (פי"ד אות מד). ונראה דאם נתעלף מחמת התרגשות, או לחץ שאינו מברך, שהרי סיבה להתעלפות ואיבוד הכרה הוא שלא נזרם למוח חמצן וכל שנגרם הדבר מחמת לחץ, קיים מנגנון נטרול המסיר את המכול ומחזיר את התפקוד מיד. [על פי חוות דעת רפואי]. וכן משמע בהערה לשו"ת אור לציון (שם). ולענ"ד הוא הדין אם עשו לו הרדמה כללית מטעמי סכנה. ועיין בהערה הבאה.

⁶² כן פסק בשו"ת ציץ אליעזר ח"ב (סימן יח), וטעמו, דהגם שבאמצעים הרפואיים שנתחדשו ושנוקטים בהם לפני ואחרי הניתוח, מפחיתים הם את הסכנה, מ"מ אנו עדים בכל זאת על מקרים שבהם מסתבך הגוף מהניתוח, אם מפאת חולשת הגוף אם מפאת זיהום וכה"ג, והדבר הוא בגדר סכנה, ובהינצלו צריך לברך ברכת הגומל בשם ומלכות. וכן נקט בעל האבני נזר (יו"ד סוף סימן שכא) וכן כתב בספר נשמת אברהם ח"ד (סי' ריט) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. ואע"ג שכתב, בספר אורחות רבינו ח"א (עמוד צא) בשם הגר"י קנייבסקי זצ"ל דיש להסתפק בניתוחי שבר פשוטים. וכן בנשמת אברהם (שם) כתב, דאפשר בזמננו נשתנה הדבר. מ"מ אין ספיקם אלא אליבא דהרמ"א שכתב דרק בחולי שיש בו סכנה יש לברך, אולם אליבא דמרן השו"ע דבכל חולי יש לברך, אף אם אינו כרוך בסכנה.

⁶³ כן כתב הגאון ר' שלמה זלמן אויירבך זצ"ל בספר הליכות שלמה – תפלה (פכ"ג אות ב').
⁶⁴ הגרא"י וולדינברג זצ"ל בשו"ת ציץ אליעזר חלק י (סימן כה פרק כג) פסק שאין לתורם לברך כשנתרפא, והוא לשיטתו שכתב בח"ט (סימן מה) שאסור לתרום מחמת שאין לאדם להכניס עצמו לסכנה. אולם הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בספר חזו"ע (עמ' שעח) חלק עליו וכתב שאדרבא יש מצוה ולרובא דרובא אין סכנה, וכן העלה בשו"ת יהוה דעת ח"ג (סימן פד), ושכן פסקו עוד הרבה אחרונים ועל כן כשנתרפא התורם עליו לברך הגומל.

טו. אם שבר יד או רגל וכד' ונזקק לגבס.⁶⁵ או עבר טיפול קוסמטי קל (הסרת יבלת, ציפורן חודרנית וכד'), וכן טיפולי שיניים לסוגיהן ללא הרדמה כללית, אינו מברך כשנתרפא. אולם אם כתוצאה מאלו הדברים, נחלש כל גופו עד שנפל למשכב, לדעת בני ספרד יש לברך כשיתרפא.⁶⁶

טז. השוכב במיטה מחמת כאב רגלים, אינו מברך ברכת הגומל, משום ששהייתו במיטה אינה מחמת חולשת כל הגוף, אלא משום שאינו מסוגל לדרוך על הרגל. וכן מי שנתקע לו עצם בגרון וניצול, אם הדבר לא היה כרוך בסכנה של ממש אינו מברך.⁶⁷

יז. חובת ברכת הגומל חלה אף על אשה חולה שנתרפאה, ועליה לברך הגומל בפני עשרה אנשים כשהיא עומדת בעזרת נשים. ואין הבעל מברך עבור אשתו, ויש מבני אשכנז שנהגו שהבעל מברך עבור אשתו, ואין לעשות כן לכתחילה.⁶⁸ ויש שנהגו שאין האשה מברכת ברכת הגומל אפילו אחר לידה.⁶⁹

⁶⁵ כ"כ בספר ברכת הבית (שער כז ס"ק ג'), אף למנהג בני ספרד. וכן הובא בפסקי תשובות ח"ב (סימן ריט אות כ).

⁶⁶ ואם כתוצאה מהטיפול שיניים נחלש גופו מאד, עד שהוצרך לעלות למיטתו, צריך לברך כשנתרפא, ולא מבעיא לדעת השו"ע (שם) דכל שעלה למיטה וירד דומה כמי שהעלוהו לגרדום לדון, אלא אפשר דאף לדעת הרמ"א (שם) דבעינן חולי שיש בו סכנה, יש לברך בכהאי גוונא, דהא חולי השיניים נידון כמכה של חלל וכחולי פנימי, כמבואר בשו"ע (סימן שכ"ח סעיף ג'), ועי' במ"ב (ס"ק כח) שהביא בשם הרדב"ז, והחיי אדם, דכל שחלה בכל גופו שכיוצא בזה מחללין עליו את השבת ע"י עכו"ם, מברך הגומל.

וכן אם שבר ידו או רגלו וכתוצאה מכך, נחלה גופו והיה רתוק למיטתו ואפילו לכמה שעות בלבד, [וכפי שמצוי], לדעת בני ספרד יש לו לברך בשם ומלכות.

⁶⁷ עיין בספר ברכת הבית (שערי בינה סק"ג), ובדין תקיעת עצם כ"כ הרב כה"ח (סימן ריט ס"ק י) דלא הוי בכלל חולה ונתרפא.

⁶⁸ כמ"ש הרמ"א בהגהה (סעיף ד), ובמ"ב (ס"ק יז). ומ"מ כשמברך על אשתו יאמר בנוסח הברכה "הגומל לחיים טובות שגמלך כל טוב", (הכף סופית בשווא), ואם בירך שלא בפניה, יאמר "שגמל לאשתי כל טוב", וכמבואר במ"ב (שם). ומ"מ נכון יותר שהבעל לא יברך על חיובי אשתו, וכמבואר במ"ב (ס"ק יח), מאחר ויש החולקים על עיקר דינא דהרמ"א. וע"ע בבית"ל (ד"ה ואין זה). וכן מבואר בכה"ח (ס"ק כז), והוסיף, וכ"כ בספר הליכות שלמה – תפלה (פכ"ג אות ד). ויש אומרים שסגי כשהבעל עולה לתורה ומכוין להודות עבור אשתו ואין צריך שאשתו תהיה נוכחת שם ותענה אחריו, ועיין בהערה הבאה.

⁶⁹ עיין מג"א ומשנ"ב (ס"ק ג), כיון דבעינן לברך קמי עשרה ולא אורח ארעה לאשה הוא. ובאר"ר (ס"ק ה) כתב בשם התורת חיים סנהדרין (דף צד) מי שילדה אשתו בשלום, המנהג להודות בשעה שקורא בתורה שהוא לפרסומי מלתא, וגם כשאומר ברכו את ה' המבורך וכו', ה"ל נמי הודאה. לכך בעלה מודה תחתיה כשאומר ברכו את ה' המבורך דבעל ואשה כחד גופא דמו. עכ"ד. וכן מובא בברכת הבית (שער כז סעי' יז), ובערה"ש (סעיף ו'), ובשו"ת התעוררות תשובה ח"א (סימן נט), ובשו"ת דברי יציב (אבה"ע סימן לה) ובשו"ת הר צבי ח"א (סימן קסג), ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד (סימן יב), ובספר אורחות רבינו ח"א (עמ' צא)

יח. חולה מסוכן שהגיע למדינה אחרת לשם טיפולים או לצורכי ניתוח, אין לו לברך הגומל על הנסיעה עד אחר החלמתו מהטיפולים או הניתוח.⁷⁰

יט. אין החולה מברך אלא אם כן נתרפא לגמרי מחוליו, אבל היוצא מבית החולים לחופשת שבת או חג אינו מברך.⁷¹ ואם נתרפא מסכנת מוות אלא שלדעת הרופאים בשל כובד המחלה נפגע באחד מאבריו והוא מסוכן, הגם שמתהלך בשוק לא יברך אלא בלי שם ומלכות.⁷²

כ. חולה שנתרפא ויצא מכלל סכנה ומתהלך בשוק על בוריו, אלא שצריך עוד טיפולים על מנת להתחזק ולמחוק את רושם המחלה, מצד הדין יכול לברך ברכת הגומל,⁷³ אולם יש שממתינים עד שיעבור ולא ישאר כל סימן וחולשה מהמחלה.⁷⁴

כא. אבל תוך שבעה שהיה חולה ונתרפא בימי אבלו מותר לו לברך הגומל בעשרה ואינו עולה לתורה, ואין להמתין עד אחרי השבעה אם יעברו שלשה ימים מאז שנתרפא.⁷⁵ וכן רשאי החולה לברך לכתחילה "הגומל" ביום ט' באב, כדי שלא יעברו שלשה ימים, וטוב לברך בשעת קריאת התורה במנחה, וכל שכן שמותר לברך בימי בין המצרים ברכת הגומל.⁷⁶

70 כתב בשם הגאון החזו"א והגר"י קנייבסקי זצ"ל שהורו שנשים לא תברכנה ברכת הגומל אף לאחר הלידה. ע"ע בספר פסקי תשובות ח"ב (עמ' תתעד). ועיין לעיל (פרק א סעי' ה) עיין בנצי"ב בהעמק דבר (פ' וישלח פרק לה פסוק א) ובשו"ת ציץ אליעזר חלק יח (סימן כב) ובספר חזון עובדיה על הל' ברכות (עמ' שנב).

71 חולה אינו מברך עד שיתרפא לגמרי כן פסקו הא"ר (אות א), מאמ"ר (אות א), והרב זכור לאברהם (או"ח אות ב, הגומל), והרב כה"ח (אות ו).

72 הרב פתה"ד ח"ב (סימן ריט אות ג) הסתפק בזה וע"ש מה שהאריך ולבסוף הסיק שלא לברך מספק אלא בלי שם ומלכות.

73 שו"ת שבט הלוי ח"ד (סימן קנב) והביא ראיה מדברי מרן בשו"ע (סימן ריט סעי' ח), וכן יש להביא ראיה מדברי כה"ח (סק"ז), עיין פסקי תשובות (שם אות ה).

74 שו"ת דברי יציב ח"א (סימן פז) שכן היה נוהג זקינו הדבר חיים זצ"ל. וכתב הרב מאור ושמש (פ' ויצא) שכן נהג החוזה מלובלין, וכ"כ הרב עט"ז על גליון שו"ע בשם המהרש"ל, הובאו בפסקי תשובות (שם).

75 הרב כף החיים (אות ה) בשם שו"ת מהרא"ף ח"ג (סימן תעט), יפה ללב (אות ה) שד"ח (מע' אבלות אות נב), וכן הובא בדע"ת למהרש"ם (סעיף א). מיהו אם נותרו פחות מג' ימים מאבלו יש להמתין עד שישלים ימי אבלו ואח"כ יברך.

76 הרב כה"ח (סימן תקנט אות לו) פסק שיש לברך ביום ט' באב אלא שיש לברך בהוצאת ס"ת בשעת מנחה דזמן נחמה הוא. ועיין פתה"ד (שם אות יז) שכתב שכן הדין ביחס לימי בין המצרים ושאיין ברכת הגומל דומה לשהחינו, דשאני ברכת שהחינו שאין הזמן מתאים לומר "בזמן הזה", ולא משום שמחה. ולכן ברכת הגומל שאינו מבטא זמן חייב לברך כדי לא לאחזר יותר מג' ימים ע"ש.

פרק ד: יורדי הים

א. הגם שיש אומרים שאין למפליגים בימינו באנייה או בספינה בים לברך ברכת הגומל, אלא אם כן הפליגו בלב ים במשך מספר ימים, או אם עמד עליהם נחשול בים וניצולו, אולם בני ספרד עליהם לברך גם אם הפליגו במשך שבעים ושתים דקות בלב ים, משום דהוי בכלל אותם ארבעה הצריכים להודות גם בימינו וכן נוהגים הספרדים.⁷⁷

ב. לפי מנהג הספרדים גם בהפלגה עם ספינות תוך נהרות גדולים לאחר שיעור שבעים ושתים דקות יש להם לברך.⁷⁸ ואילו לבני אשכנז אין להם לברך אלא אם כן מפליגים בים בלבד.

ג. אף המפליג באניה לשם טיול, כל ששט כשיעור שבעים ושתים דקות, והספינה הפליגה מעיר לעיר ונתרחקה משפת הים או הנהר במרחק שאין העומדים על החוף יכולים לראותם ולהצילם, מברך ברכת הגומל.⁷⁹

⁷⁷ נחלקו האחרונים אם בימינו יש מקום לסכנה ביחס למפליגים בים שבעים ושתים דקות, שהרי בהתחדש הטכנולוגיה האניות נבנות עם מנועים גדולים וחזקים והסכנה היא מזערית, עיין בשו"ת אורח משפט להגרא"י קוק זצ"ל (סימן מה), ובשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"ב סימן נט), ואכן בשו"ת מנחת יצחק ח"ד (סימן יב) פסק שאין לברך, וכן הכריעו בשו"ת בצל החכמה ח"א (סימן כ), ושו"ת קנין תורה ח"א (סימן טז אות ג, וח"ו סימן ט), ושו"ת ויען דוד ח"א (סימן לז). וכן פסק בשו"ת ציץ אליעזר ח"א (סו"ס יד). אולם הגר"י זילברשטיין שליט"א בספר אבן חן (סמן נב), כתב שההמצאות בים גם בימינו סכנה היא אלא שהקב"ה נתן חכמה לבני אדם להגן על עצמם, ושכן שמע מגיסו הגאון ר"ה קנייבסקי שליט"א בשם אביו בעל ה"קהלות יעקב" זצ"ל. מכל מקום בני ספרד נוהגים לברך משום שגם בימינו עדיין ישנם מכשולים בים ולא פעם שומעים על אניות שטובעות, הגם שאין הסכנה כימים עברו, ואי"ה עוד יבואר להלן, (עיין בהערה 79).

⁷⁸ אע"ג דבגמרא ברכות (נד:) איתא "יורדי הים", וכן מבואר בשו"ע (סימן ריט סעיף א'), מיהו הגאון המשנ"ב בביאור הלכה (סימן ריט סעי' א ד"ה יורדי הים), הסתפק מה הדין בנהר ששטים עם דוברות עצים, שהרי לכאורה לא שייך דברי הפסוק: "ויאמר ויעמד רוח סערה"? ותלה זאת דלפי מנהג בני ספרד שנוהגים לברך כשהולכים מעיר לעיר אפ"ל בסתם דרכים, אם כן לא גרע נהר גדול מסתם דרכים וצריך לברך, לא כן בני אשכנז שאינם מברכים בדרך מעיר לעיר, ה"ה ביחס לנהר שאין מברכין.

⁷⁹ הגם שלא נתבאר בגמ' ובשו"ע שיעור זמן ההפלגה, ויש שרצו לומר דיורדי הים הגדרתו כמו שאמרו בגמ' נדרים (דף ל:): הנודר מיורדי הים, אין כוונתו כאלו שהולכים מעכו ליפו, והפלגה מעכו ליפו הוא מהלך יום. אלא במי שדרכו לפרוש בים. משמע שהגדרת יורדי הים דווקא אם מפליג מהלך יום ויותר, עיין בשו"ת מנחת יצחק ח"ד (סימן יא) בשם מוהר"ב שטרן אבד"ק עדת ישראל. ואילו הגר"י ויס דחה את דבריו, ופסק שלומדים מדין מנהג ספרד בהולכי דרכים שיעור פרסה, וכן נלמד בהולכי מדברות ששיעור ההליכה היא פרסה, כמו שכתב בה"ג דשיעור "דרך" הוא פרסה, וכ"כ האו"ח שאינו מברך הגומל א"כ הלך שיעור פרסה או יותר ולא כהרמב"ן שבכל שיעור מברך. וכן פסק מרן בב"י ובשו"ע. הכא נמי ביורדי הים ואין לחלק. וכן פסק בשו"ת אור לציון ח"ב (סימן יד אות מג).

ד. המפליגים לשם טיול ומגיעים כעבור יום או יומיים למדינה אחרת ועוגנים
בנמל, אין להם לברך הגומל, הואיל ודעתם להמשיך בהפלגה למדינה אחרת,
ונראה שגם אם שוהים בכל תחנה יום או יומיים אין לברך הגומל, עד שובם
למקומם.⁸⁰

ה. השוחה בים במשך שבועים ושתיים דקות אפילו בים הכינרת, והתרחק משפת
הים במידה שרגליו אינן יכולות לנגוע לקרקעית הים, דינו כיורדי הים וחייב לברך
הגומל, הגם שיש במקום מציל, שהרי אירעו שם המון סכנות טביעה.⁸¹

ו. השוכנים באיים שבתוך הים בין אפיקי המים כגון מדינת "ונציה" וכדומה,
הואיל וכולם חייבים לעבור ממקום למקום על ידי מעבורות, וכך צורת החיים
הנורמאליים להפליג עם אותן מעבורות ממקום למקום דרך ים, אין לברך הגומל.⁸²

ז. אם אירע לו מכשול או נחשול או נקלע למערבולת או כל סכנה אחרת בים
וניצול, לבני ספרד אינו מברך אלא ללא שם ומלכות, ואילו לדעת בני אשכנז חייב
לברך אף אם משך הסכנה היה פחות משיעור פרסה [שבועים ושתיים דקות].⁸³

ח. מלחים המפליגים ממקום למקום וחונים יום או יומיים, ושוב ממשיכים
בדרכם, אם מטרם להגיע ליעד מסויים ואכן הגיעו לשם צריכים לברך, למרות

⁸⁰ כן העלה הרב עולת תמיד (סימן ריט אות א), וכ"כ מרן החיד"א בברכ"י (שם אות ג), כ"כ
בספרו לדוד אמת (סימן כג) והמאמר (אות א), הובא מ"ב (ס"ק א'), ובשעה"צ (ס"ק א'). וכן
מובא בכפה"ח (אות ד'). אלא אם כן הגיע למחוז חפצו. ועיין בשד"ח (מערכת ברכות סימן ב
אות יא) בנוגע לאותם נוסעים לקברי צדיקים מעיר לעיר שצריכים לברך, דשאני התם
שחשיב כמי שהגיע למקום חפצו.

⁸¹ עיין בחזון עובדיה (הל' ברכות עמ' שסג), ולכאן גם בני אשכנז עליהם לברך משום שזה
בכלל יורדי הים, ואין הדבר דומה למה שמבואר בשו"ע (סעיף ז') גבי ההולכים מעיר לעיר,
שדווקא בני ספרד מברכים, דהתם עיקר הברכה תיקנוה על הולכי מדברות ולא על ההולך
מעיר לעיר שאין בו סכנה. מה שאין כן בנ"ד כל שהתרחק סכנתו מרובה והוי בכלל יורדי הים.
וכן נראה מהגר"ח קנייבסקי שליט"א הובא בספר תודת חיים (פ"ג ה"ח) שדווקא הקרובים
לשפת הים אינם בכלל יורדי הים, משמע שמי שרחוק יש לו דין יורדי הים. וזה דלא כמבואר
בהליכות שלמה (עמ' רעז). ואם השוחה קרוב לשפת הים והיה בסכנת טביעה וניצול, אחינו
האשכנזים חייבים לברך ככל הצלה מסכנה. אולם יש הרבה מהפוסקים דס"ל שאין למפליגים
בים בימינו לברך אלא אם כן הפליגו לעומק הים למשך מספר ימים.

⁸² עיין בשו"ת מנחת יצחק (שם) וטעמו ונימוקו, שמאחר ואין חריגה מצורת החיים לא חשיב
כמי שהכניס את עצמו תוך סכנה ולא שייך לברך הגומל "לחייבים" ע"ש.

⁸³ מאחר ומשך ההפלגה לא היתה כשיעור פרסה אין זה בכלל "יורדי הים", וזה בכלל המחלוקת
שהובא במרן (סימן ריט סעי' ט) שמי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו הכותל וכו', שיהודי
ספרדי לא יברך בשם ומלכות. אולם לפי שיטת אחינו האשכנזים נוהגים לברך על כל נס בשם
ומלכות עיין משנ"ב (ס"ק לא) ה"ג, וע"ע בשער הציון (ס"ק יט), דלא גרע משאר סכנות
שנקלע בהם וניצול שנוהגים לברך.

שחפצם לשוב הביתה, אולם אם הם עוגנים לחניה למשך יום או יומיים ואחר כך ממשיכים בדרכם אין לברך. ואם חוננים שלשה ימים במקום צריכים לברך.⁸⁴

ט. המפליגים לדייג, הן אם מטרתם לשם פרנסה, הן אם עושים כן לשם תחביב, אם ההפלגה נערכה יותר משבעים ושתיים דקות [אפילו הלוך ושוב], והתרחקו משפת הים עד כדי שאינם נראים מהחוף באופק, לפי מנהג בני ספרד יש לברך הגומל, ואילו לבני אשכנז רק אם הפליגו לעומק הים ובמשך מספר ימים שיש סכנה או אז מברכים.⁸⁵

פרק ה: חבוש בתא מעצר ובית הסוהר

א. מי שהיה חבוש בבית האסורים ונשתחרר, וכן מי שנחטף מטוסו ונשבה בידי בני עוולה ושוחרר,⁸⁶ מברך בשם ומלכות ברכת הגומל. יש אומרים שהחבוש על עסקי ממון אינו מברך ברכת הגומל ויש שמברכים, כפי שיבואר להלן.

ב. מנהג בני ספרד דכל חבוש מברך ביציאתו ברכה זו בשם ומלכות ואף אם סיבת חבישתו היתה על עסקי ממונות כגון שנחשד בגניבה, או שלא פרע מיסים וכיוצא בזה, ואף שלא היתה כל סכנה בעצם מאסרו.⁸⁷

⁸⁴ שו"ת בצל החכמה ח"א (סימן כא), ובשו"ת שבט הלוי ח"ט (סימן מה).

⁸⁵ שו"ת בצל החכמה ח"ו (סימן קטו), ועיין בספר פסקי תשובות (סימן ריט אות ב). ועיין לעיל (סעי' א' הערה 1). והמפליגים לדייג שעה או שעתיים לתחביב, ועדיפא מיורדי הים ואין הסכנה מוחשית, והוי כמעיר לעיר בזמן קצר ובאותה מדינה, ואין לבני אשכנז לברך וכן פסק בשו"ת ציץ אליעזר ח"א (סוס"י יד).

⁸⁶ דלא בעינן דוקא "בית הסוהר" אלא כל שבעניינו הוא חבוש, לכשיחליץ יברך ברכת הגומל, ואע"ג דהסמיכוהו בגמרא ברכות (שם) על הפסוק בתהילים (מזמור קז) "יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל", מ"מ כבר כתב הביאור הלכה (ד"ה יורדי הים, וסד"ה חבוש) דלא בעינן דומיא דקרא, וכל שהיה ביים אע"ג שלא היה רוח סערה, וכן אע"פ שלא היה כבול באזיקים, כשנשתחרר מברך בשו"מ ע"ש. וכן פסק בשו"ת יחוה דעת ח"ב (סימן כה) לגבי חטופים במטוס שנשתחררו. ובספר חזון עובדיה על הלכות ברכות (עמ' שפא). וכן נקט בשו"ת בצל החכמה ח"א (סימן יט). שחייבים לברך ברכת הגומל בשם ומלכות. וע"ע בשו"ת אור לציון ח"ב (פי"ד אות מא).

⁸⁷ אע"ג דהמגן אברהם (שם ס"ק א') כתב, דחבוש מיירי בחבוש על עסקי נפשות דווקא, מאחר ועומד בסכנה דשמא יגמר דינו להרג, אבל בחבוש מחמת ממון שתובעים ממנו, שבדאי לא יבוא לידי סכנת נפשות, ואפילו אם לא תשיג ידו לשלם גם כן לא יהרגו אותו, לפיכך אין מברכין. מ"מ כבר ציין המשנה ברורה (ס"ק ג') דהרבה אחרונים חולקים על דבריו, והוכיחו מכמה ראשונים דאפילו בחבוש מחמת ממון ולא היה שום סכנה בדבר, גם כן מברך, כיון דעל כל פנים לא היה מושל בנפשו. וכן הוכיח במישור מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' ריט ס"ק ד'), מהר"ר יונה, ומהר"י מיגאש ז"ל. וכן מבואר באליה רבה, דכל מין חבוש מברך. והחזיק אחריו הרב בן איש חי (פרשת עקב אות ט'), וכן צידד הרב כף החיים (שם ס"ק יא), והוסיף, דלאו דווקא אם היה חבוש בית הסוהר בזוי, אלא אף אם היה חבוש בבית הסוהר של כבוד,

ג. אסיר שנכלא בתא משטרתי הנקרא "תא מעצר" מספר ימים ויצא לחופשי עליו לברך ברכת "הגומל", למרות שיש פוסקים הסוברים שאין למי שנשתחרר מתא מעצר לברך.⁸⁸

ד. מי שערק מבית הסוהר וכוחות הבטחון מחפשים אחריו, אין לו לברך ברכת הגומל, שכן קרוב הדבר שישגוהו ויענישו אותו יותר.⁸⁹

ה. אסיר שנדון לברירת קנס או מאסר, והוא בחר להעדיף מרצונו את המאסר, כשישחרר יברך ברכת הגומל בשם ומלכות, אף שיש אומרים דיברך בלא שם ומלכות.⁹⁰

ו. אסיר היוצא לחופשות בתוך ימי מאסרו, לא יברך עד לשחרורו המלא.⁹¹

כשיצא צריך לברך, דזיל בתר טעמא שכתב הר"י מגאש, דכל שהיה חבוש לא היה שולט בנפשו ונשלל הימנו חרותו, ולפי"ז אין לחלק בדבר מקום מאסרו, וציין, דכן הוא המנהג ולפיכך אין לומר סב"ל.

88 הגאון המשנ"ב בבאור הלכה (ד"ה חבוש) כתב, שאף למ"ד שלשם ממון יש לברך, בתא מעצר יודו שאין לברך. אולם הגאון הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון ח"ב (סימן יד אות מא) פסק שעליו לברך, והטעים זאת משום שנמצא בבדידות "בחושך וצלמות", "ויכנע בעמל לבם וכו'", "כשלו ואין עזר וכו'", ועלול להגיע למפח ודכדוך נפש, ומסוגל לאבד את שפייטו, וכן פסק בשו"ת בצל החכמה ח"א (סימן כ אות א-ג) ע"ש.

89 הרב ברכי יוסף בשירי ברכה (אות א), וזכור לאברהם ח"א (דף ו ע"א), וזה דלא כמו שכתב הגאון הרב דוד פארדו בספר למנצח לדוד (ברכות דף נד:), וכן הובא בזכור לאברהם (ערך ב), כפה"ח (אות יג), ועיין מש"כ מו"ר הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בספר חזון עובדיה (הל' ברכות עמ' שנט).

90 בתשובת הר"י ה' מיגאש (סימן צ) הביאה הברכ"י (שם) נסתפק בדבר זה, דשמא כיון דהוא סיבב לעצמו הדבר, ואם רצה לא היה נחבש, על כן לא יברך, ואפשר דלמא לא פלוג רבנן דאל"כ נתת דבריך לשיעורין, ולא הכריע בדבר. וכתב השערי תשובה (ס"ק א) דמאחר והר"י ה' מיגאש ז"ל לא הכריע בדבר, יברך ללא שו"מ והגם שהולכי דרכים ויורדי הים אף הם הכניסו עצמם בידים לסכנה, שאני התם דעכ"פ מוכרחים הם לעבור לצורך מחייתם ופרנסתם. וכן מבואר במחזיק ברכה (סי' ריש אות ב') וז"ל: יורדי הים ג"כ דבמקום סכנה הוא דבע"כ צריך לעבור בו, וכן הולכי מדבריות דבע"כ צריכים ללכת במדבר הגדול עכ"ל. אולם להלכה פסק הרב בן איש חי (פרשת עקב אות ט') דיברך בשם ומלכות דלא פלוג רבנן, וכן פסק הגר"ע יוסף שליט"א בספר חזון עובדיה (הל' ברכות עמ' שנח).

והנה כתב מרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' ריש ס"ק ב') לדון אם ארבעה שנכנסו לפרדס צריכים לברך הגומל כשיצאו בשלום, וכן יצחק בעקידתו, ושאלו ז"ל כתב בתשובה, דאין לברך כהאי גוונא, כי מעולם לא תיקנו חכמים לברך הגומל אלא דווקא על צרה הבאה לאדם בעל כרחו ושלא מדעתו ולא בהכניס עצמו בידיים לסכנה, דאם לא תימא הכי ר"א בר"ש (ב"מ פד) דבאורתא אמר בואו אחי בואו ריעי, היתכן כי כל יום ויום היה מברך, ע"ש. ולפי"ז לכאן ה"ה בנד"ד שהכניס עצמו בידיים לסכנה. (אלא דיש להעיר על הגאון חיד"א ז"ל במחבר"ר שלא הזכיר מדברי עצמו בברכ"י בתשובת הר"י מגא"ש הנז"ל דנסתפק בזה, ומצאתי להרב שמה נפש – גאגין (דף כ"ב ע"ב), שכבר הקשה על החיד"א ז"ל ונשאר בצ"ע. מ"מ נראה דיש לחלק בין היכא שהכניס עצמו בידיים למקום סכנה ובריא היזקא, לבין היכא דסיבב וגרם ע"י מניעת התשלום שהכניסוהו למקום סכנה דבזה יש יותר מקום לחייבו בברכת הגומל.

- ז. מי שהיה נתון "במעצר בית" למשך תקופה, נראה דלא יברך בשחרורו.⁹²
- ח. נעצר ולאחר שנחקר שוחרר והוגש נגדו כתב אישום, לא יברך הגומל עד לגמר המשפט לכשיצא זכאי.⁹³ ❧

---

⁹¹ ע"פ מש"כ המ"ב (שם), והכה"ח (שם). וכן הדין כשדנוהו לעבודות חוץ ובגמר העבודות חוזר לכלא, דהרי הוא בכלל חבוש.

⁹² כן נראה פשוט, דמאחר וליכא למימר ביה טעמא הנז' בראשונים "דלא שליט בנפשיה", וכן נראה מדברי הביאור הלכה (סד"ה חבוש).

⁹³ ערוך השלחן (שם סעי' ה).